

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ทัศนะของพนักงานสอบสวนต่อการใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน : ศึกษาเฉพาะกองบังคับการตำรวจนครบาล 7” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวความคิด และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยได้นำเสนอดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง
 - แนวคิดเกี่ยวกับการใกล้เคียงประนอมข้อขัดแย้ง
 - แนวคิดเกี่ยวกับการผันคดีอาญา (Diversion)
 - แนวคิดเรื่องงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
 - แนวคิดเกี่ยวกับการใกล้เคียง
2. การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาของพนักงานสอบสวน
 - ขั้นตอนในการสอบสวนคดีอาญา
 - การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาของพนักงานสอบสวนในปัจจุบัน
 - ร่างพระราชบัญญัติใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน พ.ศ.
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ความหมายของความความขัดแย้ง

ในสังคมที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา หากจะกล่าวไปแล้วความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมิได้มีอยู่เฉพาะทางสังคมเท่านั้น แต่ได้เกิดเป็นปรากฏการณ์ทั่ว ๆ ไป แม้แต่ในตัวของตนเองก็มีความขัดแย้ง เช่นในทางความคิด ความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ความขัดแย้งบางทีก็เป็นสิ่งดีแก่ตัวคนเราเหมือนกัน ทำให้มีการปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นหากศึกษาความขัดแย้งขึ้นไปอีกระดับหนึ่งถึงที่มาของความขัดแย้ง

McGregor (อรุณ รักธรรม, 2532, น. 148) มองว่าความขัดแย้งมีที่มาจากลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่มีความต้องการหรือความอยาก โดยทั่วไปความต้องการระดับต่ำของคนเมื่อได้รับการตอบสนองและมีความพอใจแล้ว ความต้องการในระดับสูงขึ้นไปอีกจะมีความสำคัญขึ้นมาและจะเป็นเครื่องกระตุ้นพฤติกรรมของมนุษย์ต่อไป

อรุณ รักธรรม (2532, น. 142-143) ให้ความหมายคำว่า ความขัดแย้งหมายถึง การที่กิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้นในลักษณะที่ขัดแย้ง ขัดขวาง กีดกัน หรือรบกวนต่อกิจกรรมหนึ่ง ทำให้กิจกรรมนั้นเสียหาย ดำเนินไปได้โดยยาก หรือมีผลน้อยลงในทางใดทางหนึ่ง ดังนั้นข้อเท็จจริงคือพวกสมาชิกของกลุ่มซึ่งมีความแตกต่างในสถานภาพเป้าหมาย ค่านิยม หรือการรับรู้ ทักษะความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกัน ต่างก็จะแสดงทัศนะของพวกเขาให้เด่นกว่าบุคคลอื่น หรือความต้องการของเขาไม่ได้รับการตอบสนอง

Max Weber (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2533) กล่าวว่า ความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างบุคคลพบได้ทุกหนทุกแห่งในสังคม ความขัดแย้งเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ต้องการจะดำเนินการให้บรรลุความปรารถนาของตน แต่เกิดปะทะกับการต่อต้านของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่ม ความขัดแย้งเป็นผลมาจากการมีทรัพยากรหรือรางวัลอย่างจำกัด โดยที่คนหนึ่งได้รับแต่อีกคนหนึ่งไม่ได้รับ การที่คนหนึ่งสามารถบรรลุความปรารถนาของตนเองในสภาพที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด ทำให้ผู้นั้นมีอำนาจมากขึ้น ความขัดแย้งทั้งหลายไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การต่อสู้กัน Weber ถือว่าการแข่งขันเป็นรูปแบบหนึ่งของการขัดแย้ง ในการแข่งขันนั้นจะมีกฎ หรือกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับ การชนะคือการได้รางวัลหรือประโยชน์ ไม่ใช่การทำลายล้างคู่ต่อสู้ ความขัดแย้งถ้าหากเกิดขึ้นในระยะเวลายาวนาน จะทำให้เกิดการแบ่งอำนาจในสังคม

Lockwood (1956 อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2529, น. 92-93) ยืนยันว่า มีกลไกบางอย่างในสังคมที่ทำให้การขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น เช่น

- การที่บุคคลมีอำนาจไม่เท่ากัน ทำให้คนมีอำนาจมากถือโอกาสเอารัดเอาเปรียบผู้มีอำนาจน้อย ทำให้เป็นแหล่งที่มาของความตึงเครียดและขัดแย้งในสังคม
- การที่สังคมมักมีของหายากอยู่อย่างจำกัด เป็นเหตุให้ต้องมีการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้ได้ส่วนแบ่งจากของที่มีอยู่จำกัด
- สังคมมักมีกลุ่มต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายไม่เหมือนกัน จึงทำให้เกิดการแข่งขันช่วงชิงเป้าหมายขึ้น อันเป็นเหตุให้ต้องมีการกระทบกระทั่ง ระหว่างกลุ่มได้ การขัดแย้งจึงเป็นสิ่งธรรมดาหรือความจริงในชีวิตสังคมอย่างหนึ่ง

ยังมีนักทฤษฎีอีกสองท่าน ที่ได้ให้ทรรศนะและแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งไว้คือ เกอร์คซิมเมล และ ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ ได้เสนอแนวคิดว่าความขัดแย้งที่เกิดจากคนกลุ่มต่าง ๆ

ในสังคม ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความรุนแรง หรือล้มล้างระบบสังคมเดิมเสมอไป ตรงกันข้ามหากมีความขัดแย้งในระดับต่ำ จะช่วยให้ระบบสังคมมีความมั่นคงยิ่งขึ้น และถ้าหากความขัดแย้งเป็นไปในทางบวก จะมีผลดีต่อสังคมได้ อีกทั้งความขัดแย้ง ยังเป็นสาระของระบบสังคมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เพราะสังคมมีสองด้านคือ ความขัดแย้ง และความสมานฉันท์ ปัจจัยพื้นฐานของความขัดแย้งขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่มิใช่เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

ดังนั้นเมื่อเกิดกลุ่มสังคมขึ้น กลุ่มมีการจัดการอำนาจระหว่างหัวหน้า และลูกน้อง หรือระหว่างผู้มีอิทธิพล และผู้ด้อยอิทธิพล เมื่อใดเกิดความตระหนักว่าผู้มีอำนาจมีการบีบบังคับ เมื่อนั้นจะเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นที่มีอำนาจ และไม่มีอำนาจ ความขัดแย้งจะเกิดประโยชน์ได้เมื่อมีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งต่าง ๆ เพื่อมุ่งไปสู่สังคมที่สมาชิกส่วนใหญ่ปรารถนาต่อไปได้

ความขัดแย้งเกิดจากการปฏิบัติ หรือขัดแย้งทางชนชั้น โดยเอาระบบเศรษฐกิจเป็นรากฐานในการกำหนดโครงสร้างของสังคม โดยแบ่งโครงสร้างทางสังคมเป็น 2 ส่วน คือ

1. โครงสร้างส่วนบน ได้แก่สถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่นกฎหมาย ศาสนา ปรัชญา ซึ่งทำหน้าที่อยู่สองประการคือ

- 1.1 สร้างความชอบธรรมในกฎหมาย จริยธรรม ซึ่งชนชั้นผู้นำ บัญญัติไว้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน

- 1.2 เป็นเครื่องมือของชนชั้นผู้ปกครอง เพื่อการรักษาสถานะภาพที่เหนือกว่าไว้

2. โครงสร้างส่วนล่าง เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ทรัพยากร วัตถุดิบ และเทคโนโลยี ฯลฯ ทั้งนี้เชื่อว่าโครงสร้างส่วนล่างนี้จะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน โดยแบ่งปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจออกเป็นสองส่วนคือ 1) พลังการผลิต ได้แก่ ทรัพยากร วัตถุดิบ และเทคโนโลยีที่นำมาใช้เพื่อการผลิตในสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของการผลิต 2) ความสัมพันธ์ของการผลิต คือการที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีความสัมพันธ์กันในเรื่องพลังการผลิต อันจะก่อให้เกิดชนชั้นในสังคม

สาเหตุของความขัดแย้ง อาจแบ่งได้ 3 กลุ่ม (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2533, น. 45-47) ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านบุคคลเป็นสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

2. ประเด็นปัญหาของการปฏิสัมพันธ์ เป็นสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล

3. สภาพขององค์การเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ที่เป็นแหล่งของการใช้คนหรือใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ประเด็นองค์ประกอบด้านบุคคลที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ซึ่งแบ่งออกเป็นสี่ส่วนใหญ่ ๆ คือ ภูมิหลัง แบบฉบับ การรับรู้และความรู้สึกของบุคคล

1. ภูมิหลังเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งของความขัดแย้ง เช่น การที่แต่ละบุคคลมีสภาพ ภูมิหลังที่แตกต่างกัน ดังเช่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม บุคคลที่มีวัฒนธรรมต่างกันย่อมปฏิบัติหรือตัดสินใจในลักษณะที่ต่างกัน สิ่งทีกระทำได้ในวัฒนธรรมหนึ่งอาจเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือความแตกต่างจากการศึกษา ระดับการศึกษาที่ได้รับและประเภทของการศึกษาที่บุคคลได้รับ เป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดแนวปฏิบัติของบุคคลทำให้บุคคลิก หรือความเห็นแตกต่างกัน นอกจากนี้ภูมิหลังที่แตกต่างในค่านิยมและความเชื่อ บุคคลที่มีค่านิยมและความเชื่อต่างกัน ย่อมประพฤติปฏิบัติต่างกัน และประการสุดท้าย ความแตกต่างทางประสบการณ์ ความขัดแย้งอย่างหนึ่งที่มักเห็นได้บ่อยครั้งคือ ความขัดแย้งของคนที่มีความรู้กับคนที่มีประสบการณ์ ความที่มีความรู้อาจขาดประสบการณ์ และความที่มีประสบการณ์อาจขาดความรู้ได้

2. แบบฉบับ สาเหตุของความขัดแย้งอีกอย่างหนึ่งคือ ความแตกต่างของแบบฉบับของแต่ละบุคคล มนุษย์ต่างก็มีการกระทำ พฤติกรรม และการแสดงออกที่เป็นแบบฉบับของตนเอง แบบฉบับของบุคคลอาจพิจารณาได้ดังนี้

- แบบฉบับทางจิตวิทยา แต่ละคนมีแบบฉบับทางจิตวิทยาเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นวิธีการ ความรู้สึก หรือประสาทสัมผัส

- แบบฉบับทางอารมณ์ แบบฉบับของบุคคลแตกต่างกันไปตามแบบฉบับทางอารมณ์ บางคนชอบที่จะเป็นมิตร ช่วยเหลือผู้อื่น แต่บางคนก็ชอบที่จะข่มขู่หรือก้าวร้าวคนอื่น

- แบบฉบับของการเจรจา แบบฉบับของการเจรจาเป็นผลมาจากแบบฉบับทางอารมณ์ หากบุคคลชอบพินิจ ไตร่ตรอง มีอารมณ์เย็น แบบฉบับของการเจรจาก็เป็นแบบหนึ่ง หากเป็นคนอารมณ์ร้อน ก้าวร้าว แบบฉบับของการเจรจาก็เป็นอีกแบบหนึ่งแน่

- แบบฉบับทางภาวะผู้นำ แบบภาวะผู้นำอาจจำแนกได้หลายวิธี เช่น แบ่งเป็นผู้นำที่มุ่งงาน มุ่งคนหรือมุ่งสัมพันธ์ เป็นต้น ถ้าผู้นำเป็นแบบเดียวกันกับผู้ตาม ปัญหา ก็อาจไม่เกิด แต่ถ้าผู้นำและผู้ตามเป็นคนละแบบกัน ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นแน่

3. การรับรู้ สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งของความขัดแย้งคือ การรับรู้ในการกระทำหรือในเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ การรับรู้ที่ไม่เหมือนกันของบุคคลเป็นผลทำให้เกิดความขัดแย้ง แบ่งออกเป็นสองอย่างคือ ประการแรก การรับรู้ที่บิดเบือน บุคคลอาจมีการรับรู้ที่บิดเบือนไปจากสภาพจริง หรือของจริงโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ได้ หากบุคคลรับรู้แตกต่างกันไปจากของจริง ก็จะส่งผล

ให้เกิดความขัดแย้งได้ ประการที่สอง คือการรับรู้ที่แตกต่างกัน บุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน เห็นเหตุการณ์เดียวกัน หรือมีข้อมูลเหมือนกัน อาจตีความของสิ่งที่เห็นหรือข้อมูลที่มีอยู่แตกต่างกันก็ได้ ความแตกต่างในการรับรู้ชนิดนี้มีศักยภาพทำให้เกิดความขัดแย้ง

4. คนเรามีความรู้สึกแตกต่างกัน อาจเริ่มจากโมโหเล็กน้อยไปจนถึงเดือดดาล หรือจากความกังวล ไปจนถึงความหวาดกลัว การที่คนเรามีความรู้สึกหลาย ๆ อย่างปนกันทำให้เกิดความสับสนและจะนำไปสู่ความขัดแย้ง ความรู้สึกของบุคคลจะสังเกตเห็นได้เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ความรู้สึกของบุคคลส่งผลต่อความไว้วางใจหรือศรัทธาในคนอื่น และจะส่งผลต่อไปยังทัศนคติ และพฤติกรรมบุคคล ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่าสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งก็คือ ความรู้สึกของบุคคล

แนวคิดเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยประนอมข้อขัดแย้ง

ความขัดแย้งในสังคมที่เกิดขึ้นเป็นประเด็นข้อขัดแย้งในทางกฎหมายมีอยู่ 3 ลักษณะที่สำคัญ คือ ข้อขัดแย้งในทางอาญา ข้อขัดแย้งในทางแพ่ง และข้อขัดแย้งคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องจากคดีอาญา เมื่อมีปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะทางแพ่งหรือทางอาญา นักกฎหมายซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจะวิเคราะห์ กฎหมายอย่างเคร่งครัดถึงตัวบทกฎหมายว่า การกระทำผิดนั้น ๆ ผิดกฎหมายเรื่องอะไร มีกระบวนการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างไร ถ้าเป็นคดีอาญากฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์การสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องคดีอย่างไร

ส่วนมุมมองของนักสังคมวิทยาจะมีความแตกต่างจากทางด้านกฎหมาย โดยมองว่าการดำรงชีวิตของมนุษย์อยู่อิทธิพลของสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ตลอดจนค่านิยมของท้องถิ่น สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลของความประพฤติการปฏิบัติของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ รวมกันความคิดความเชื่ออันเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มหรือของชุมชน หรือสังคม ซึ่งอาจจะเหมือน หรือแตกต่างจากกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่กำหนดและควบคุมพฤติกรรมของชุมชนในสังคมได้ แนวความคิดในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อขัดแย้ง มีนักสังคมวิทยา และนักวิชาการได้ค้นคว้าพฤติกรรม ของประชากรในการประนอมข้อขัดแย้งไว้หลากหลายทัศนะด้วยกัน อาทิ

Fred Riggs (1994) พบว่า ในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย การบังคับตามกฎหมายไม่มีประสิทธิภาพและไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะกฎหมายได้ลอกเลียนแบบกฎหมายจากประเทศตะวันตก จึงไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับกฎหมาย (dissensus) กฎเกณฑ์

บรรทัดฐานทางสังคมจึงมีหลายอย่าง (polynorms) บรรทัดฐานและการปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่นั่นเอง (normlessness) บุคคลเลือกปฏิบัติตามกฎหมายที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนมากกว่าที่จะ คำนึงว่าสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่ เพราะเจ้าหน้าที่เองไม่มีประสิทธิภาพในการ บังคับใช้กฎหมาย แต่เลือกปฏิบัติเพื่อสนองผลต่อผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อสามารถจะทำได้ ลักษณะการบังคับใช้กฎหมายจึงขาดลักษณะเป็นการทั่วไป (Universal) แต่เป็นการกระทำเฉพาะ กรณีและเลือกปฏิบัติ (Specific and Particular) ในสังคมที่มีการพัฒนาจึงมีลักษณะปนเปกัน ระหว่างลักษณะของสังคมเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม กฎหมายแบบตะวันตกกับวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นจะเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในชุมชน หากอิทธิพลและวัฒนธรรมจากส่วนกลางยังไปไม่ถึงชุมชนชนบท วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของสังคมเกษตรก็ยังคงอยู่ต่อไป

Clambliss and Seidman (1971) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีประนีประนอมข้อขัดแย้งของชาว ชนบทและในเมือง สรุปว่าสังคมยังมีชนชั้นและสถานะที่แตกต่างกันน้อยเท่าใด สังคมก็จะเป็น กระบวนการประนีประนอมข้อขัดแย้งโดยการไกล่เกลี่ยเท่านั้น แต่สังคมย่อมมีชนชั้นและสถานะที่แตก ต่างกันมากเท่าใดสังคมก็จะเป็นกระบวนการประนีประนอมข้อขัดแย้งโดยการบังคับการให้เป็นไปตาม บทบัญญัติของกฎหมายมากขึ้นเท่านั้น

ที่เป็นเช่นนั้นเพราะในสังคมซึ่งประชาชนมีความแตกต่างกันทางเศรษฐกิจน้อย เช่น สังคมชนบท ประชาชนมีความคุ้นเคย รู้จักกันหรือพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อเกิดข้อขัดแย้งขึ้นก็ต้อง อะลุ่มอล่วยต่อกัน หากทางปรองดองกัน จะทำอะไรให้รุนแรงก็จะอยู่ร่วมชุมชนนั้นยาก แต่ในสังคม ที่ใหญ่โต สลับซับซ้อน มีการแบ่งชนชั้นทางสังคมมาก ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในเมืองใหญ่ ๆ นั้น เมื่อเกิดข้อขัดแย้งขึ้นผู้มีสถานภาพได้เปรียบทางเศรษฐกิจจะได้รับประโยชน์จากบทบัญญัติของ กฎหมาย จึงสนใจที่จะใช้กระบวนการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของตน เมื่อแพ้หรือชนะคดีก็ ไม่จำเป็นต้องอยู่เห็นหน้าหรือพึ่งพาอาศัยกันเหมือนอย่างตนในชนบท ดังนั้น สังคมของคนในเมือง ใหญ่ จึงนิยมที่จะบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายยิ่งกว่าการประนีประนอม

นอกจากนั้น David M. Engel (1978) ได้สรุปผลวิจัยที่ค้นคว้าพฤติกรรมในการประนีประนอม ข้อขัดแย้งในชนบทภาคเหนือของไทย ในเขตเชียงใหม่ ว่าคนไทยในชนบทนิยมประนีประนอมข้อขัดแย้ง โดยการประนีประนอมยอมความมากกว่าการฟ้องร้องคดี เมื่อมีกรณีพิพาทหากคู่กรณีตกลงกันเอง ไม่ได้ก็จะให้บุคคลที่เป็นผู้นำเคารพเชื่อถือในหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่บ้าน ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม

ในสังคมไทย มองว่าการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อขัดแย้ง เป็นกระบวนการประนีประนอมข้อขัดแย้งที่มีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือให้คู่ความเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ การไกล่เกลี่ยให้คู่ความทั้งสองฝ่าย หรือทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันจาก กรณีที่มีการพิพาทกันนั้นได้โดยผู้ไกล่

เกลี้ยจะคอยเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ โน้มน้าว เสนอแนะ แปรความหรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งให้แก่คู่ความ ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด การจะตกลงหรือไม่เป็นการตัดสินใจของคู่ความ ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจตัดสินข้อขัดแย้งเหมือนดังอนุญาโตตุลาการ หรือผู้พิพากษา (กรมคุมประพฤติ, 2545, น. 3-24)

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ที่แท้จริง คือการเข้าไปช่วยให้คู่ความทำการเจรจาต่อรองง่ายขึ้น และทำความเข้าใจแก่การติดต่อเจรจาระหว่างคู่ความ สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร ในการเจรจา กระทั่งคู่ความสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้หรือมองเห็นทางออกของปัญหา ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นผู้ที่พยายามนำทางให้คู่ความเพื่อที่พวกเขาจะพบทางออกของปัญหาที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ประกอบกับต้องอาศัยความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ย่อมได้ เช่นเดียวกับผู้ไกล่เกลี่ยก็อาจถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยได้เช่นกัน ความตั้งใจจริงของคู่ความที่ต้องการให้ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นหัวใจสู่ความสำเร็จ ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องคอยสังเกตและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ย

แนวคิดเกี่ยวกับการผันคดีอาญา

การผันคดีอาญา หรือการเบี่ยงเบนคดีอาญา คือการนำตัวผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดน้อยที่สุด ทั้งนี้โดยพิจารณาจากเหตุผลในด้านต่าง ๆ มาประกอบกัน เช่น พฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดรุนแรงมากน้อยเพียงใด ผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไขฟื้นฟู หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้หรือไม่ มีการชดใช้เยียวยาแก่เหยื่อหรือไม่ ชุมชนหรือสังคมได้รับประโยชน์หรือไม่เพียงใด และสามารถยอมรับได้หรือไม่

การกันผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยการไม่ฟ้องคดีต่อศาล ตามอำนาจของพนักงานอัยการ

โดยหลักแล้ว การนำผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม (Diversion) อาจทำได้ในสองรูปแบบ รูปแบบแรก ซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิม (traditional) ที่กล่าวได้ว่าเป็นการนำผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติโดยแท้ (True Diversion) จะเป็นการกั้นกลองคดี (Screening Out) ก่อนขึ้นสู่ศาล โดยไม่ต้องมีมาตรการเสริมอื่น ๆ ไม่ต้องเตรียมทรัพยากรหรือบุคคลากรมารองรับ ส่วนรูปแบบที่สองนั้นถือว่าเป็นรูปแบบใหม่ (New Diversion) ซึ่งเป็นการกั้นกลองคดีโดยมีมาตรการอื่นมารองรับ (Screening plus Program)

โดยที่การสั่งไม่ฟ้องเพื่อกันผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการฟ้องคดีต่อศาล เป็นรูปแบบหนึ่งของการนำผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยปกติ (Diversion) ซึ่งกระบวนการยุติธรรมปกติสำหรับกรณีของผู้ใหญ่แล้วก็คือการลงโทษ ต่างจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กที่กระทำความผิดโดยหลักจะไม่ใช้การลงโทษ แต่จะใช้การคุมประพฤติและการแก้ไขฟื้นฟูเด็ก ผู้กระทำความผิดในชุมชน เพื่อหล่อหลอมลักษณะความผิดของเด็ก การนำผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ ในกรณีของผู้ใหญ่จึงเนื่องมาจากเหตุผลว่าการลงโทษนั้นไม่มีประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นมองจากในแง่มุมมองของสังคม ตัวผู้กระทำความผิดหรือฝ่ายผู้เสียหาย ซึ่งบางคนก็อาจต้องกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติประกอบ และบางคนอาจจะนำตัวออกไปจากกระบวนการยุติธรรมได้เลย ดังนั้น การสั่งไม่ฟ้องเพื่อกันผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการฟ้องคดีต่อศาล จึงอาจแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือการสั่งไม่ฟ้องโดยมีเงื่อนไข และการสั่งไม่ฟ้องโดยไม่มีเงื่อนไข

การสั่งไม่ฟ้องโดยไม่มีเงื่อนไข (Unconditional Dismissal) หมายถึง การที่อัยการสั่งไม่ฟ้องไปในทันทีด้วยเหตุผลอื่นที่ไม่ใช่เหตุผลในด้านของพยานหลักฐาน เนื่องจากเห็นว่าในคดีนั้นไม่ควรจะลงโทษผู้กระทำความผิดหรือมีเหตุผลอื่น

การสั่งไม่ฟ้องโดยมีเงื่อนไข (Conditional Dismissal) หรือการชะลอการฟ้อง (Suspension of Prosecution) หมายถึง การที่อัยการยังไม่สั่งคดีแต่จะชะลอคดีไว้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง โดยกำหนดเวลาให้ผู้ต้องหาปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด หากปฏิบัติตามอัยการก็จะสั่งไม่ฟ้อง

เงื่อนไขที่อัยการในต่างประเทศแต่ละประเทศกำหนดนั้น ก็จะมีแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากมาตรการในการรองรับที่ต่างกันนั่นเอง ซึ่งมาตรฐานในการรองรับการสั่งไม่ฟ้องโดยมีเงื่อนไขในต่างประเทศนั้นอาจแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ

1) การแก้ไขฟื้นฟูนอกระบบเรือนจำ (Non-institutional Based Treatment) หรือการแก้ไขฟื้นฟูโดยชุมชน

2) การชดเชยความเสียหายต่อสังคมและผู้เสียหาย (Community-based Treatment)

ทั้งสองมาตรการถือเป็นความคิดที่เกิดขึ้นใหม่ในปัจจุบัน โดยใช้ทั้งเป็นมาตรการเสริมรูปแบบสนองตอบต่อผู้กระทำความผิดแบบดั้งเดิม คือการลงโทษ และมาตรการเสริมรูปแบบใหม่ในการสนองตอบต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งในส่วนของกรณีการแก้ไขฟื้นฟูนอกระบบเรือนจำนั้น ค่อนข้างจะได้รับการยอมรับ หากจะมีข้อถกเถียงบ้างก็คงอยู่ที่ประเด็นที่ว่ามีความเหมาะสมมากน้อย เพียงใดที่จะให้องค์กรอื่นนอกจากศาลมากำหนดมาตรการแก้ไขฟื้นฟู แต่ในประเทศตะวันตกก็เป็นที่ยอมรับกันแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากโดยสภาพ (Nature) ของมาตรการดังกล่าวนี้ไม่ใช่การลงโทษนั่นเอง แต่ในส่วนของกรณีการชดเชยความเสียหายต่อสังคมและผู้เสียหาย (Restorative Justice) ซึ่งมีแนวคิดเบื้องหลัง ที่จะให้ผู้กระทำความผิดกระทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อเยียวยาระเบียบของสังคมซึ่งได้รับ

ความกระทบ กระเทือนจากการกระทำผิดนั้น ยังคงมีข้อถกเถียงในวงวิชาการของตะวันตก แม้จะนำมาใช้เป็นมาตรการเสริมการลงโทษก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดให้รัฐเข้าไปมีบทบาทในการให้ผู้กระทำผิดชดเชยความเสียหาย ให้กับผู้เสียหาย แม้จะสอดคล้องกับปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยหลักการพื้นฐานในการอำนายความยุติธรรมต่อผู้เสียหายในคดีอาญา จากการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and the Abuse of Power) ซึ่งบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายที่ได้รับไม่ว่าจากผู้กระทำผิดหรือจากรัฐ (United Nations, 1999, pp. 76-77) แต่ก็ยังคงมีข้อถกเถียงในเรื่องความเหมาะสมว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาคควรจะเป็นเรื่องการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ส่วนการชดเชยความเสียหายนั้นน่าจะเป็นเรื่องทางแพ่ง นอกจากนั้นหากจะนำมาใช้เป็นมาตรการทางเลือกการลงโทษก็ไม่อาจสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษได้ แต่ในส่วนของการทำงานกิจกรรมสร้างสรรค์ต่อสังคม เช่น การให้บริจาคเงินแก่องค์การสาธารณกุศล หรือให้ทำงานบริการสาธารณะ (Community Service) อันมีลักษณะของการชดเชยในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Restorative) นั้น ข้อถกเถียงจะมีน้อยกว่า

จากหลักการและแนวคิดเบื้องหลังที่แตกต่างกัน ในขณะที่มีเป้าหมายหลักเหมือนกัน จึงอาจจำแนกการสั่งไม่ฟ้องโดยมีเงื่อนไข (การชะลอการฟ้อง) ออกได้เป็น 2 ประการคือ

1) การชะลอการฟ้องเพื่อเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟู หมายความว่า การชะลอการฟ้องโดยในช่วงที่อัยการชะลอการฟ้องไว้นั้น ผู้ต้องหาจะต้องเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตามเงื่อนไขที่ตกลงไว้กับอัยการ ซึ่งอาจจะเป็นการคุมประพฤติโดยพนักงานคุมประพฤติและอาสาสมัครคุมประพฤติ การเข้ารับการฝึกอบรม การบำบัดการติดยา การติดยาเสพติดหรือบำบัดทางจิต เป็นต้น ซึ่งหากผู้ต้องหาเข้ารับการแก้ไขฟื้นฟูตามเงื่อนไขที่กำหนด อัยการก็จะสั่งไม่ฟ้อง โดยแนวความคิดเบื้องหลังการชะลอการฟ้องประเภทนี้ก็คือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้สถาบัน (Non-institutional Treatment of the Offenders) กล่าวคือ เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนหรือองค์กรเอกชนเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดแทนที่เรือนจำ และให้อัยการเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรใช้มาตรการดังกล่าวหรือไม่

2) การชะลอการฟ้องเพื่อชดเชยความเสียหาย หมายความว่า การชะลอการฟ้องโดยในช่วงที่อัยการชะลอการฟ้องไว้นั้น ผู้ต้องหาจะถูกกำหนดให้กระทำการอันเป็นการเยียวยาความเสียหาย ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย (ถ้ามี) หรือต่อสังคมตามที่อัยการกำหนด เช่น ให้ทำงานสาธารณะ ให้บริจาคเงินให้องค์การสาธารณกุศล หรือให้ใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เป็นต้น ซึ่งหากผู้ต้องหาปฏิบัติตามเงื่อนไขแล้ว อัยการก็จะสั่งไม่ฟ้อง

แนวความคิดเรื่องงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ความสงบสุขในสังคมจะเกิดขึ้นจะต้องยึดมั่นในหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ที่ผ่านการกลั่นกรองจากวิถีของกลุ่มคนในสังคม โดยการศึกษาและทำความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจน และหลักนิติธรรมอย่างแท้จริง การศึกษาครั้งนี้ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในการทำความเข้าใจบริบทของชุมชน ภายในระบบใหญ่ของสังคม ซึ่งเน้นการศึกษาในด้านกระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชน การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี จึงเน้นแนวคิดที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง และเน้นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ในงานยุติธรรมแบบองค์รวม ได้รับการสนับสนุนจากสมาพันธ์องค์กรอิสระ เพื่อการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแห่งองค์การสหประชาชาติ (UN Alliance of NGOs on Crime Prevention and Criminal Justice) มีคณะทำงานเพื่อความยุติธรรมในเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมีฐานที่ตั้งอยู่ในรัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เป็นหน่วยงานที่เริ่มต้นในการศึกษา และต่อมาได้มีนักวิชาการอีกจำนวนไม่น้อย ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษา และได้ให้ความหมายไว้ เช่น

นที จิตสงว (อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 79-82) ได้ให้ความหมายของคำว่า Restorative Justice ไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เน้นการตกลงกันของฝ่ายผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชน ซึ่งมีจุดหลักอยู่ที่การพบปะร่วมกันของผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และสมาชิกในชุมชน ในการพบปะแต่ละฝ่ายจะได้มีโอกาสเปิดเผยเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และแสดงความรู้สึกของตนเองออกมา การพบปะจะต้องช่วยให้ทุกฝ่ายได้เข้าใจถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น เข้าใจฝ่ายต่าง ๆ และขั้นตอนในการชดเชยความเสียหาย การพบปะจบลงด้วยการตกลงกันว่าผู้กระทำผิดจะชดเชยความเสียหายอย่างไร การชดเชยเป็นรูปของการจ่ายค่าชดเชย การทำงานให้ผู้เสียหายหรือชุมชนหรือวิธีการอื่น ๆ

ชาญเชาว์ ไชยานุกิจ (อ้างถึงใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545, น. 121-123) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ Restorative Justice ว่าเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งมีกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับความยุติธรรม (Paradigms of Justice) ที่เน้นการจัดให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญา ซึ่งได้แก่ ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ชุมชนและผู้กระทำผิดได้ร่วมมือกันโดยตรงในการจัดการและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งรวมทั้งการฟื้นฟูหรือเยียวยา ความสูญเสีย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เหยื่ออาชญากรรมด้วย

T. Marshall (อ้างถึงใน นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า, 2548, น. 19) ได้ให้คำนิยามว่า “Restorative Justice เป็นกระบวนการที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในการกระทำผิดมารวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาว่าจะจัดการอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้น จากการกระทำผิด รวมทั้งผลกระทบที่อาจตามมาในอนาคต”

Mark S. Umbreit (นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า, 2548, น. 20) ได้เปรียบเทียบความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับกระบวนการทัศน์เดิมของกระบวนการยุติธรรม ว่า ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสนใจในการฟื้นฟูแก่เหยื่อและชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อ มากกว่าการให้คุณค่าในเรื่องการลงโทษผู้กระทำผิด โดยยกระดับความสำคัญของเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น ทั้งการเข้ามามีส่วนร่วม และการให้บริการแก่เหยื่อ เป็นการแก้วิกฤติของความเป็นตัวแทน (crisis of representation) ตามกระบวนการทัศน์แบบ Modernity เรียกร้องให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคล หรือชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อ โดยการกระตุ้นให้ ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการแสดงความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด และให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการตอบสนองความต้องการของเหยื่อและผู้กระทำผิด ให้ความสำคัญกับการที่ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อการทำของเขา โดยการชดเชยต่อผู้เสียหายและชุมชน มากกว่าการลงโทษอย่างเฉียบขาด อีกทั้งเน้นให้ชุมชนตระหนักถึงความรับผิดชอบในการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิด เพราะมองว่าอาชญากรรมอยู่ในบริบทของสังคม และมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของสังคม (ไม่ใช่เป็นระบบปิดที่แยกส่วนออกมาจากสังคม) ดังนั้น การดำเนินการตามแนวคิดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ผู้กระทำผิด เหยื่อ และชุมชน ดังแสดงการเปรียบเทียบในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1

การเปรียบเทียบกระบวนการทศน์ในงานยุติธรรม

ความยุติธรรมอาญาแบบเดิม (Retributive Justice)	ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)
- อาชญากรรม หมายถึง การละเมิดต่อรัฐ	- อาชญากรรม หมายถึง การละเมิดต่อบุคคลหนึ่ง โดยบุคคลอื่น
- ให้ความสำคัญกับประณาม, ความผิด และการกระทำผิดในอดีต (เขาเคยทำสิ่งนี้หรือไม่)	- ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหา, แนวโน้มที่จะปฏิบัติตามที่กฎหมาย และเหตุการณ์ในอนาคต (เขาควรจะทำอย่างไร)
- ความสัมพันธ์ที่เป็นปรปักษ์กัน และรูปแบบของกระบวนการพิจารณาคดี	- รูปแบบของการสนทนาและเจรจาต่อรอง
- กำหนดให้มีการลงโทษ, การกักขังและการป้องกัน	- การชดใช้ / การบรรเทาผลร้ายเป็นทางหนึ่งในการฟื้นฟูคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การประนีประนอม / การฟื้นฟู
- กฎหมายเป็นผู้ให้ความหมายของคำว่า “ยุติธรรม” โดยคำนึงถึงเจตนาในการกระทำและกระบวนการในการดำเนินคดีเป็นสำคัญ	- ความยุติธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ถูกต้องการที่จะตัดสินว่ายุติธรรมหรือไม่ให้ดูที่ผลลัพธ์
- ความขัดแย้งของอาชญากรรมไม่ชัดเจนมองว่า อาชญากรรมเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับรัฐ	- อาชญากรรมเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล ต้องรู้จักค่านิยมของความขัดแย้ง (value of conflict)
- ชุมชนอยู่ขอบนอก (sideline) ของกระบวนการ โดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการแทนชุมชน	- ชุมชนเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนในกระบวนการฟื้นฟู
- เป็นการแข่งขัน, ค่านิยมเรื่องปัจเจกชน	- กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน
- เป็นบทบาทของรัฐที่จะดำเนินการต่อผู้กระทำผิดโดยตรงเหยื่อถูกละเลยผู้กระทำผิดเป็นปรปักษ์กับรัฐ	- บทบาทของเหยื่อและผู้กระทำผิดในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เป็นการแก้ปัญหาแบบองค์รวม (holistic) โดยตระหนักถึงความต้องการ/สิทธิเหยื่อ ผู้กระทำผิดได้รับการกระตุ้นสนับสนุนให้แสดงความรับผิดชอบ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ความยุติธรรมอาญาแบบเดิม (Retributive Justice)	ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)
- ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด หมายถึง การได้รับโทษ	- การรับผิดชอบของผู้กระทำผิด หมายถึง ความเข้าใจผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของตน และการช่วยคิดตัดสินใจว่าจะทำในสิ่งที่ถูกต้อง หรือแก้ไขผลร้ายจากการกระทำของตนอย่างไร
- การกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิด กำหนดโดยกฎหมายเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม (เชื่อว่าการกระทำผิดเกิดจากจิตใจของตัวผู้กระทำผิด)	- การทำความเข้าใจกับการกระทำผิดต้องดูบริบททั้งหมด ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และศีลธรรม (เชื่อว่าปัจจัยในการกระทำผิดเกิดจากสภาพสังคม)
- การตอบสนอง (การลงโทษ : ผู้ศึกษา) ให้ความสำคัญโดยดูที่พฤติกรรมของผู้กระทำผิดในอดีต (ใช้หลัก determinism การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ใช้วิธี case work ซึ่งได้รับอิทธิพลจากจิตวิเคราะห์เป็นหลัก)	- การลงโทษให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมของผู้กระทำผิด ที่เป็นผลร้ายอีกหรือไม่ในอนาคต (เชื่อว่า การทำความเข้าใจมนุษย์ควรพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงปัจจุบัน)
- ตราบาปของความเป็นอาชญากร จะติดตัวตลอดไป	- ตราบาปของความเป็นอาชญากร จะหมดไปโดยผ่านกระบวนการฟื้นฟู
- การดำเนินการขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ในวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ	- ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง
- ไม่ส่งเสริม / สนับสนุนในเรื่องความสำนึกและการให้อภัย	- มีความเป็นไปได้ที่จะมีความสำนึกผิดของผู้กระทำผิด และการให้อภัยของเหยื่อ

ที่มา: แปลจาก Mark S. Umbreit (1998) "Restorative Justice through Victim-Offender"

Mediation : A Multi-Site Assessment, <http://wcr.Somona.edu/umbeit.html>.

จากตารางที่ 2.1 จะเห็นว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการเคลื่อนไหวของกระบวนการยุติธรรม โดยการรวมเอาการลงโทษผู้กระทำผิดโดยใช้ชุมชน การพิทักษ์สิทธิของเหยื่อและนโยบายชุมชนในความเป็นจริง หลักการของความยุติธรรมสมานฉันท์นี้ มีอยู่แล้วของวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม ซึ่งมีการพัฒนาการมาจากการประชุมของครอบครัวหรือชุมชน แล้วพัฒนามาเป็นการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในชุมชน เช่น ชนพื้นเมืองในอเมริกา ฮาวาย ชนดั้งเดิมในแคนาดา ชาวออบริจินในออสเตรเลีย และชาวเมารีในนิวซีแลนด์ แม้แต่กระทั่งในสังคมไทย สภาพสังคมไทยดั้งเดิม หมู่บ้านไทยมีการปรองดองตัวเอง และมีการตัดสินข้อขัดแย้งด้วยชุมชนมาแต่อดีต

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เมื่อมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง (นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า, 2548, น. 23) เป็นกระบวนการที่เน้นบทบาทของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายที่เกิดความขัดแย้งกัน และชุมชนเป็นตัวหลักในการร่วมกันจัดการกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยดูว่าจะทำอย่างไรกับผลที่เกิดขึ้นจากข้อขัดแย้ง และการดำเนินการต่อไปในอนาคต เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าการมุ่งชี้ขาดว่าฝ่ายใดถูก ฝ่ายใดผิด เพื่อมิให้เกิดการขยายความขัดแย้งออกไป โดยมีหลักการดังนี้

1. มุ่งจัดการความขัดแย้ง โดยมุ่งให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คู่กรณีที่ขัดแย้งกัน รวมทั้งครอบครัวและชุมชนของเขาด้วย
2. มองข้อขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคมตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น
3. มองแนวทางแก้ไขปัญหามาจากข้างหน้า (การป้องกัน)
4. มีความยืดหยุ่นในการจัดการกับปัญหา (การสร้างสรรค์)

ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การทำความเข้าใจลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างเป็นรูปธรรม ต้องพิจารณาใน 2 ลักษณะคือ

1. กระบวนการที่จะทำให้เกิดความสมานฉันท์ ต้องเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการฟื้นฟู โดยมีหลักการว่า ควรเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบกัน ในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดอง ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ชดใช้ค่าเสียหาย ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง
2. ผลลัพธ์ที่จะก่อให้เกิด “ความสมานฉันท์” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ผลลัพธ์ซึ่งจะได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ “การแสดงความสำนึกผิด” “การยินยอมที่จะปรับพฤติกรรม” การเยียวยาชดใช้ที่ผู้กระทำผิดพร้อมที่จะชดใช้ให้กับผู้เสียหาย ซึ่งอาจจะไม่ใช่เป็นเรื่องเงินอย่างเดียว อาจเป็นการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรืออื่น ๆ แล้วแต่กรณี

ประเภทของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะนำมาใช้กับความผิดประเภทที่เด่นชัดคือ

1. ความผิดที่เด็กเป็นผู้กระทำ ในหลาย ๆ ประเทศในยุโรป เช่น ในอังกฤษใช้เป็นวิธีหลัก สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา ยังมีปัญหาอยู่บ้างเพราะ แนวคิดในเชิงแก้แค้นทดแทนนั้นค่อนข้างสูง

2. ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว กรณีที่สามีทำร้ายภรรยา การนำผู้กระทำ ความผิดที่จะต้องพึ่งพากันไปจำคุก อาจไม่ได้ประโยชน์อะไร

3. ความผิดที่กระทำโดยประมาท ก็สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ดี เช่น กรณีที่นักแสดงคนหนึ่งขับรถชนคนตาย แล้วก็ด้วยความพยายามของนักแสดงท่านนั้น ก็ทำให้ผู้เสียหายและสังคมรู้สึกไม่อยากจะเอาผิด โชคดีที่ท่านนั้นเป็นนักแสดง แต่ถ้าบุคคลทั่วไปก็อาจจะไม่มีโอกาสดังเช่นนี้ หากเราไม่มีกระบวนการในการสร้างความปรองดองให้แก่คู่ความได้

4. ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ อื่น ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น ซึ่งผู้กระทำผิดประเภทนี้อาจไม่จำเป็นต้องถูกจำคุกก็ได้ และการจำคุกระยะสั้นนั้นสร้างปัญหามากกว่าแก้ปัญหา

ข้อจำกัดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. การดำเนินการตามหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือด้วยความสมัครใจเป็นสำคัญ หากฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการให้ความร่วมมือควรใช้วิธีการตามกระบวนการยุติธรรมภาครัฐ เพราะความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ได้เป็นมาตรการที่ทดแทนกระบวนการยุติธรรมของรัฐ แต่เป็นทางเลือกหนึ่งในการเลี่ยงการใช้วิธีการภาครัฐเท่านั้น

2. ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนนั้นมีทรัพยากรและทักษะมากน้อยเพียงใด ชุมชนบางชุมชนที่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีความแตกต่างในเรื่องของวัฒนธรรมและกลุ่มอายุ หรือมีพื้นที่กว้างขวางมาก

3. ขึ้นอยู่กับการดำรงอยู่ของความไม่เป็นธรรม และความไม่เสมอภาคกันในชุมชนและระหว่างชุมชน ในขณะที่ชุมชนมีปัญหาก็จะทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน การเอื้ออาทร การควบคุม มีขีดจำกัด การมีปัญหาแบ่งแยกทางสังคม ทำให้การร่วมมือกันโดยสมัครใจเป็นไปได้ยาก และไม่ประสบความสำเร็จ ในเมื่อความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จำเป็นต้องให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญ ก็ต้องใช้ชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายสังคมจากกระบวนการยุติธรรม และในชุมชนนั้นต้องเป็นชุมชนที่มีสวัสดิการสังคมที่ดี ทั้งในเรื่องของการศึกษา ที่อยู่อาศัย (housing) การพัฒนาชุมชน (community development) โอกาสในการประกอบอาชีพ (employment opportunities),สวัสดิการสังคมทั้งด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (welfare health and environment service)

4. ข้อจำกัดประการสุดท้าย คือสังคมนั้นมีปัญหาในการควบคุมอาชญากรรมด้วยวิธีการเดิมหรือไม่ หากมาตรการเดิมที่ใช้อยู่สามารถเอื้อประโยชน์ สามารถสนองความต้องการ (Need) แก่เหยื่อ /ผู้เสียหายได้ และมีความยุติธรรมอย่างแท้จริง (quality of justice) แล้วความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถใช้ได้กับคดีไม่รุนแรงเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงสามารถใช้กับคดีร้ายแรงได้ ทั้งในเรื่องของผลประโยชน์ของเหยื่อและเรื่องของการป้องกันอาชญากรรม การดำเนินการบางอย่างของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ก็เป็นการทำงานเคียงข้างกระบวนการยุติธรรมของรัฐ

แนวคิดเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ย (Mediation)

ในปัจจุบัน แม้ว่ารัฐจะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ในการควบคุมความประพฤติและข้อพิพาทของคนในสังคม โดยมีกระบวนการยุติธรรม อันประกอบด้วยองค์กรของรัฐ คือตำรวจ อัยการ ศาลยุติธรรม และราชทัณฑ์ เป็นกลไกการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งแต่ละองค์กรมีภาระหน้าที่ที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแบบพิธีการ เริ่มตั้งแต่การสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องคดีและ เรื่อยไปจนกระทั่งได้มีการพิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาทโดยศาลยุติธรรมก็ตาม แต่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยองค์กรต่าง ๆ มีกฎเกณฑ์ขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติไปตามตัวบทกฎหมาย ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอน และวิธีการที่ซับซ้อนมาก โดยท้ายที่สุดแล้วการป้องกันและการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในสังคมก็ไม่ได้ลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย อีกทั้งบางครั้งการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของคู่กรณีกลับสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นมากขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นที่รัฐจะต้องพยายามแสวงหาเครื่องมือและกลไกขึ้นมาเพื่อใช้ระงับข้อพิพาทให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในปัจจุบัน ที่ต้องการความสะดวกรวดเร็ว และเป็นธรรม บรรลุถึงวัตถุประสงค์ในอันที่จะคุ้มครองสังคมให้มีความสงบและพัฒนาแนวทางเข้าหาชุมชนเพื่อหาแนวร่วมมาช่วยแก้ไขปัญหาอีกทางหนึ่งโดยการให้ประชาชน ส่วนใหญ่ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

เพื่อความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาท อีกทั้งเพื่อเป็นการกลั่นกรองคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ระงับลงได้โดยไม่จำเป็นต้องนำข้อพิพาทเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย อันจะเป็นผลให้องค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมมีเวลาในการพิจารณาดำเนินการกับคดีความผิดอุกฉกรรจ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันผู้เสียหายในความผิดเล็กน้อยก็ได้รับการดูแล คุ้มครองมิให้ถูกล่วงละเมิดสิทธิตามกฎหมาย และมีให้ถูกทอด

ทั้งจากกระบวนการยุติธรรม จึงได้มีความคิดและรูปแบบวิธีการระงับข้อพิพาท นอกกระบวนการยุติธรรมขึ้นหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความต้องการและความจำเป็นของสังคมในประเทศนั้น ๆ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทอย่างหนึ่ง โดยคู่กรณีหรือคู่พิพาทตกลงให้คนกลาง หรือบุคคลที่สาม อาจมีมากกว่าหนึ่งคน ในรูปคณะกรรมการ มาช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง แต่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินชี้ขาด หากแต่ความสำเร็จเกิดจากการยินยอม และสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเท่านั้น แต่บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยมีความสำคัญมากเพราะต้องทำหน้าที่ในการค้นหาช่องว่างระหว่างความคาดหวัง และความสามารถในการตอบสนอง ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย การประสานความคิด แสวงหาจุดร่วม และสงวนจุดต่าง การปรับความเข้าใจ เสนอทางเลือก และวิธีการต่าง ๆ โดยสนับสนุนให้คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้

ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

คำว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ซึ่งจะขอยกมาพอสังเขป ดังนี้

1. การไกล่เกลี่ยในความหมายของต่างประเทศ

การไกล่เกลี่ย เป็นกระบวนการหนึ่งที่ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง หรือระงับข้อพิพาท ซึ่งมีความหมายดังนี้ (บุญตา ส. ผาบัมชัย, 2547, น. 15-18)

พจนานุกรมของ Black law ให้ความหมาย Mediation ว่าเป็นการแทรกแซงหรือการสอดแทรกของบุคคลที่สาม เพื่ออยู่ท่ามกลางบุคคลสองฝ่ายที่มีข้อพิพาท เพื่อชักจูงให้บุคคลที่มีข้อพิพาทปรับเปลี่ยนหรือตกลงในปัญหาข้อพิพาทได้ เป็นการตกลงกันในข้อพิพาทโดยการกระทำที่เป็นกลาง หรือบุคคลที่เป็นกลาง

Christopher W. M. ให้ความเห็นว่าการไกล่เกลี่ย หมายถึง การแทรกแซงของบุคคลที่สามที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนกลางในการเจรจา หรือแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการตัดสินชี้ขาด แต่จะเป็นผู้ช่วยเหลือคู่กรณีด้วยความสมัครใจ และสามารถตกลงกันในปัญหาความขัดแย้งร่วมกันได้

Henry J. Brown and Arthur L. กล่าวไว้ว่าการไกล่เกลี่ย คือกระบวนการที่ส่งเสริมช่วยเหลือคู่กรณีด้วยบุคคลที่สามที่เป็นกลาง ที่เรียกว่าผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ซึ่งเป็นบุคคลที่ช่วยให้คู่กรณีสามารถตกลงแก้ปัญหาข้อพิพาทของตนได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการทำการตัดสินใด ๆ ที่จะมีส่วนผูกพันคู่กรณี แต่ผู้ไกล่เกลี่ยจะใช้กระบวนการ เทคนิค และความรู้ ความชำนาญต่าง ๆ ในการช่วยให้คู่กรณีเจรจาตกลงกันได้ข้อพิพาทที่มีอยู่โดยปราศจากการพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาล

ข้อเขียนของผู้บริหาร (Executive Director) ของศูนย์อนุญาโตตุลาการของ บริติชโคลัมเบียประเทศแคนาดา Derril T Warren, Q.C. กล่าวไว้ เพื่ออธิบายขอบเขตและบทบาทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังต่อไปนี้

“การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” มีพื้นฐานหรือหลักเกณฑ์แตกต่างจากวิธีอนุญาโตตุลาการ ผู้ไกล่เกลี่ยกระทำการในฐานะคนกลาง เป็นผู้ช่วยเหลือ (facilitator) ในระหว่างที่มีการเจรจาต่อรอง ระหว่างคู่พิพาท จุดประสงค์ของการช่วยเหลือก็คือเพื่อให้ข้อพิพาทจะจบไปด้วยความสมัครใจ เป็นชัยชนะของทั้งสองฝ่าย ยอมรับว่าเป็นการตกลงที่เป็นธรรม ถึงแม้ว่าจะไม่มีฝ่ายใดได้รับประโยชน์ไปครบถ้วนตามที่เรียกร้องมาในตอนเริ่มต้นข้อพิพาทก็ตาม การเจรจาต่อรองกันโดยสุจริตเป็นหัวใจสำคัญ แม้ตามหลักปฏิบัติทั่วไปผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ให้คำแนะนำหรือให้คำตัดสิน หรือออกความเห็นว่าคุณพิพาทควรตกลงกันอย่างไรก็ตาม แต่ผู้ไกล่เกลี่ยมักจะเสนอแนวคิดริเริ่ม (creativity) โดยใช้การสอบถามที่มีความชำนาญ (through the skillful of questions) ผู้ไกล่เกลี่ยจะแยกข้อเท็จจริงสำคัญ ๆ ออกจากข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวข้องโดยเร็ว และมุ่งคำนึงถึงผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียของคุณพิพาทมากกว่าการเจรจาของผู้พิพาท ที่มีการใช้อารมณ์ จะหมดไปด้วยความอดทน และตั้งใจฟังอย่างชำนาญของผู้ไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทที่เป็นปัญหาทางเทคนิค ผู้ไกล่เกลี่ยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเทคนิคนั้น เพราะว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่ใช่ผู้ตัดสินข้อพิพาท ถ้ามีความจำเป็นคุณพิพาทจะจัดหาผู้เชี่ยวชาญเอง แต่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรเป็นผู้ช่วยเหลือที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างระดับมืออาชีพ (highly trained professional facilitator) โดยทำหน้าที่ของตนเหมือนผู้ควบคุมวงดนตรี (conductor of an orchestra) แม้ว่าผู้ควบคุมวงจะไม่สามารถเล่นดนตรีชิ้นใดได้ แต่ความรู้ความชำนาญในการควบคุมวงดนตรีของเขาช่วยเหลือนักดนตรีเล่นได้อย่างไพเราะ

2. การไกล่เกลี่ยในความหมายของไทย

สำนักกระบวนวิธีข้อพิพาท สำนักงานกิจการศาลยุติธรรม (2547, น. 10-16) อธิบายว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้นิยามของคำว่า “ไกล่เกลี่ย” ไว้ว่า “พูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน ทำให้เรียบร้อย ทำให้เสมอกัน” แสดงให้เห็นว่า บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย หรือคนกลางนั้นไม่ได้เป็นผู้ชี้ขาดตัดสินให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายแพ้หรือชนะ แต่ผู้ไกล่เกลี่ยหรือคนกลางเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือให้คุณพิพาทตกลงระงับข้อพิพาทด้วยตัวของคู่พิพาทเอง ดังนั้นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง วิธีการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สามที่เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือเสนอแนะแนวทางและหาทางออกให้กับคู่พิพาทเพื่อตกลงประนีประนอมยอมความกันนั่นเอง

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ (2548, น. 125-135) ได้ให้ความหมายว่าการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อพิพาท คือการที่คู่พิพาทตกลงยินยอมให้บุคคลที่สามซึ่งเป็นคนกลางที่มีความเป็นอิสระและความเป็นกลาง แต่ไม่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาททำการช่วยเหลือในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ทั้งสองฝ่ายยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กัน จนกระทั่งสามารถตกลงกันได้โดยทำสัญญาประนีประนอมความเพื่อระงับข้อพิพาทกันไป

ภานุ รังสีสหัส (2548, น. 1-41) ได้ให้ความหมายการไกล่เกลี่ย คือกระบวนการระงับข้อพิพาทที่มีบุคคลที่สามมาช่วยเหลือให้คู่ความเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ โดยเป็นผลผลิตประการหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากการล้มเหลวของการเจรจาต่อรองแต่มิใช่เป็นสิ่งที่เข้ามาแทนการเจรจาต่อรอง

โชติช่วง ทัพวงศ์ (2548, น. 45-56) ให้ความหมายว่า “การไกล่เกลี่ย” หมายถึงกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามที่เป็นคนกลางเข้ามาช่วยเหลือ แนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาท

กล่าวโดยสรุป การไกล่เกลี่ย คือ กระบวนการระงับข้อพิพาท ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ที่มีบุคคลที่สาม หรือคณะกรรมการเข้ามาช่วยเหลือ ให้คู่ความเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ

การไกล่เกลี่ยจะช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย หรือทุกฝ่ายสามารถบรรลุถึงข้อตกลงร่วมกันจากกรณีที่มีการพิพาทกันนั้นได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้คอยกระตุ้น แนะนำ โน้มน้าว เสนอแนะ แปลความ หรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทให้แก่คู่ความ

ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด การจะตกลงหรือไม่เป็นการตัดสินใจของคู่ความ ไม่มีอำนาจตัดสินข้อพิพาทเหมือนดังอนุญาโตตุลาการ หรือผู้พิพากษา

วัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ย ไม่ใช่เพื่อชี้แนะข้อตกลงให้แก่คู่ความ วัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือการเข้าไปช่วยให้คู่ความทำการเจรจาต่อรองง่าย และเกิดอำนวยความสะดวกในการติดต่อเจรจาระหว่างคู่ความสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรในการเจรจากันคู่ความสามารถบรรลุข้อตกลง ร่วมกันได้หรือมองเห็นทางออกของปัญหา ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นผู้ที่พยายามนำทางให้คู่ความเพื่อที่พวกเขาจะพบทางออกของปัญหาที่เป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย

การไกล่เกลี่ยเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อไรก็ได้ เช่นเดียวกับผู้ไกล่เกลี่ยก็อาจจะถอนตัว จากการไกล่เกลี่ยได้เช่นกัน ความตั้งใจจริงของคู่ความที่ต้องการให้ไกล่เกลี่ยเป็นหัวใจสู่ความสำเร็จ ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องคอยสังเกต และใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการไกล่เกลี่ยต่อไป (กรมคุมประพฤติ, 2544, น. บทนำ-1)

ปัญหาข้อพิพาทไม่ได้จำกัดที่จะเกิดขึ้นระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่อาจเกิดขึ้นได้ระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ เช่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มภาษา กลุ่มศาสนา และในขณะเดียวกันการไกล่เกลี่ยก็ไม่จำเป็นต้องมีความผิดเกิดขึ้นเสียก่อน แต่สามารถดำเนินการได้ก่อนที่จะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (สุดสงวน สุธีสร, ม.ป.ป.)

กลุ่มอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี

กลุ่มนี้มองว่าวัตถุประสงค์หลักของอาชญาวิทยาคือ การส่งเสริมความสงบสุข สังคมที่ยุติธรรม ดังนั้นแนวคิดสันติวิธีพยายามนำเรื่องหลักของศาสนา และหลักปรัชญามาประยุกต์ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด มีมุมมองว่า การที่รัฐใช้วิธีการลงโทษและควบคุมอาชญากรรมกลับเป็นการกระตุ้นและสนับสนุนให้มีการทำผิดมากขึ้น ลาร์รี ทิฟต์ (Larry Tifft) และเดนนิส ซัลลิแวน (Dennis Sullivan) ได้เขียนหนังสือเรื่อง The Mask of Love สรุปได้ว่า การลงโทษที่รุนแรงของรัฐเปรียบได้เช่นเดียวกับพฤติกรรมอาชญากรรมที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำไป หรือแปลว่าการถูกควบคุมโดยรัฐ มีลักษณะคล้ายกับการที่ผู้กระทำความผิดได้ละเมิดผู้อื่น มันจึงไม่ต่างกัน ไม่มีการแก้ไขปรับปรุง แต่รัฐต้องการมีอำนาจในการจัดการกับคนที่ทำผิดโดยลำพัง กลุ่มสันติวิธีเสนอวิธีการไม่ใช้ความรุนแรง (non-violent methode) รู้จักกันในนามของ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (restorative justice) แนวคิดเชิงสมานฉันท์ปฏิเสธการลงโทษ เห็นว่าการลงโทษที่เป็นทางการไม่สามารถป้องกันอาชญากรรมและควบคุมอาชญากรรมได้ ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและการแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแทน รัฐควรออกห่างมากที่สุด การที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ผู้กระทำความผิดถูกตีตรา แต่ถ้าชุมชนเข้ามาดูแลผู้กระทำความผิดแทน สังคมจะยกโทษและยอมรับการแก้ไขตนเองและยอมรับเขากลับคืนสู่สังคม ผู้กระทำความผิดสามารถกลับมาเป็นคนดีของสังคมได้ในที่สุด

กลุ่มทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม

วิลเลม บอนเกอร์ (Willem Bonger) เชื่อว่าอาชญากรรมเป็นเรื่องของสังคม ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชีววิทยาหรืออื่น ๆ แต่อาชญากรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เขาเชื่อว่าเพราะสังคมถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มมี (have group) และกลุ่มไม่มี (have-not group) เกิดจากระบบของการผลิตที่สังคมแบ่งคนออกเป็นสอง กลุ่ม คือกลุ่มปกครอง (ruling class) และกลุ่มด้วยกว่า คือกลุ่มผู้ถูกปกครอง (inferior class) กฎหมายมีไว้เพื่อรับใช้กลุ่มผู้ปกครอง แม้จะแสดงให้เห็นว่ากฎหมายมีเพื่อปกป้องสมาชิกของทั้งสองกลุ่มก็ตาม แต่การลงโทษที่เกิดขึ้นมักจะ

เกิดกับกลุ่มผู้ด้อยกว่า เพราะไปทำให้เสียประโยชน์ของกลุ่มผู้ปกครอง จากการศึกษาที่มุ่งเน้น ประเด็นสังคมระบบทุนนิยม (capitalist system) ภายใต้ระบบนี้ทุกคนจะเป็นเจ้าของผลผลิต ความมุ่งหวังในการหาผลกำไรจะหมดไป ความเห็นแก่ตัวและการแข่งขันจะจำกัดขึ้นโดยที่ ผลประโยชน์ส่วนรวมจะมาก่อน ระบบสังคมนิยมจะสามารถทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความ เป็นธรรมมากขึ้นอาชญากรรมจะลดลง

วัตถุประสงค์ในการไกล่เกลี่ยประกอบด้วย

1. เพื่อช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย ได้รับความพึงพอใจมากที่สุด ในผลที่ได้รับจากการไกล่เกลี่ย

2. หลีกเลี่ยงการตัดสินใจของศาล

3. เพื่อช่วยเหลือคู่กรณีให้เข้าใจเงื่อนไข และผลกระทบในอนาคตของการตกลงกัน

4. เตรียมให้คู่กรณีเห็นภาพการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย การแก้ปัญหาที่ไม่อาจตกลงกันได้ ที่เกิดขึ้น

5. เพื่อลดระดับความคิดความต้องการของคู่ความที่จะนำคดีไปสู่ศาลแต่เพียงอย่างเดียว

6. เพื่อช่วยเหลือให้คู่กรณีได้อยู่ร่วมกัน คบหาสมาคมด้วยความสงบสุขต่อไป

ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. เป็นโอกาสให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างคู่กรณี

2. เป็นแนวทางและเครื่องมือให้คู่กรณีสร้างความตกลงกันให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุดสำหรับตนเอง

3. ลดบาดแผลของอารมณ์ ความรู้สึกที่รุนแรง และผลกระทบทางจิตวิทยา ในเรื่องที่เป็นปฏิกิริยาต่อกัน

4. ลดการแข่งขัน แก่งแย่ง ซึ่งก่อให้เกิดเป็นการเจ็บแค้น โกรธเคืองกัน

5. ช่วยเหลือคู่กรณีในการแลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล และสร้างทางเลือกต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ความตกลงกัน

รูปแบบวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีคนกลางเรียกว่า ผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ซึ่งผ่านการอบรมมาอย่างดี มาเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือไกล่เกลี่ย เพื่อมุ่งให้ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดชอบ ในการกระทำของเขา และยอมรับผิด รวมทั้งพร้อมที่จะขอโทษชดเชยหรือแก้ไขตนเอง ไม่กระทำความผิดซ้ำอีก ขณะเดียวกันก็มุ่งที่จะทำให้ผู้เสียหายพอใจและให้อภัย แต่ก่อนที่จะให้ผู้เสียหาย

และผู้กระทำผิดมาพบกันวิธีการดังกล่าวนี้ใช้กันมากในแคนาดา สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ออสเตรเลีย เนเธอร์แลนด์ และฟินแลนด์

1. การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing)

เป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอีกรูปแบบหนึ่ง โดยนอกจากจะมีผู้กระทำผิดผู้เสียหาย และผู้ไกล่เกลี่ยแล้ว ยังมีตัวแทนของชุมชน ครอบครัวของทั้งสองฝ่ายเข้าร่วมปรึกษาหารือ ประชุมกันถึงแนวทางในการจัดการกับความผิดที่เกิดขึ้น นับเป็นการจัดการกับความผิดที่เกิดขึ้นที่แตกต่างจากการพิจารณาคดีทั่วไป โดยยอมรับความเท่าเทียมกันของทุกฝ่ายในการที่จะตกลงแก้ไขปัญหาร่วมกัน

การประชุมเริ่มจากการที่ทุกฝ่ายจะเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้สึก โดยผู้ไกล่เกลี่ยที่จะแปลเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลับเป็นความเข้าใจ และทำให้การจัดการกับความผิดที่เกิดขึ้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยเริ่มจากการให้ผู้กระทำผิดสำนึก และรับผิดชอบในการกระทำ พร้อมทั้งทำสิ่งใดในการชดเชยให้ผู้เสียหายและชุมชน ในขณะที่ผู้เสียหายและชุมชน ก็ให้อภัยและพร้อมที่จะช่วยเหลือให้ผู้กระทำผิดไม่กระทำผิดซ้ำอีก วิธีการนี้มีใช้ในนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แอฟริกาใต้ อังกฤษสหรัฐอเมริกา แคนาดา รวมถึงประเทศไทย ได้นำหลักการมาใช้ในการพิจารณาในคดีความผิดที่เกี่ยวกับกรณีที่ต้องหาเป็นเยาวชน และความผิดมีอัตราโทษไม่สูงมากนัก

2. การล้อมวงพิจารณาความ (Sentencing Circle)

เป็นการพิจารณาความที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ จำเลย ผู้เสียหาย ญาติ และครอบครัว ตลอดจนजनพยานและตำรวจ จะมานั่งล้อมวงเป็นวงกลมเพื่อพิจารณาความที่เกิดขึ้น โดยให้แต่ละฝ่ายทุกคนได้พูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้สึกต่อเหตุการณ์ จากนั้นจึงเป็นความเข้าใจร่วมกัน การยอมรับผิดของผู้กระทำผิด การให้อภัยของฝ่ายผู้เสียหาย และการชดเชยความเสียหายฝ่ายผู้กระทำผิดจะชดเชยให้กับผู้เสียหาย หรือสังคม รวมทั้งที่ประชุมจะร่วมกันกำหนดวิธีการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดที่จะช่วยป้องกันการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก

วิธีพิจารณาความนี้ จึงเปรียบเหมือนคนในชุมชนที่ร่วมกันจัดการกับการกระทำผิดที่เกิดขึ้นโดยใช้การพิจารณาแบบไม่เป็นทางการ ทุกคนนั่งล้อมวงเสมอกันและช่วยกันคิดหาหนทางที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมต่อทุกฝ่ายมากกว่าที่จะเน้นการลงโทษโดยที่ผู้เสียหายไม่ได้อะไรทดแทน

การตกลงไกล่เกลี่ยและการล้อมวงพิจารณาความ อาจลงเอยโดยการให้ผู้กระทำผิดยอมรับผิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชน เช่น การทำงานบริการสาธารณะ หักเงินเข้ากองทุนสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม ชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย และร่วมในการอภิบาลเพื่อให้

ความรู้ในการป้องกันอาชญากรรม กับชุมชน ในขณะที่ชุมชนเองก็มีการรวมกลุ่มในการสังเคราะห์ผู้พันโท และช่วยเหลือผู้เสียหาย

ในแคนาดา ตำรวจ ที่ทำงานด้านชุมชนสัมพันธ์จะรับบทบาทในเรื่องนี้ ตำรวจเหล่านี้ใกล้ชิดกับชุมชน ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดจะทำหน้าที่ในการดำเนินการข้างต้น การให้ความรู้และการป้องกันอาชญากรรม โดยการทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้นำชุมชน เมื่อมีคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเกิดขึ้น ตำรวจจะส่งเข้าโครงการโดยมีผู้ใกล้ชิด ผู้นำชุมชน ร่วมกันเป็นคณะในการตกลงของคู่คดี หากตกลงกันไม่ได้ก็ไม่ต้องดำเนินคดีในชั้นศาล หากมีกิจกรรมที่ผู้กระทำผิดจะต้องกระทำก็ร้องขอให้ศาล พิจารณาส่งต่อไป กระบวนการดังกล่าวนี้จะใช้เวลาไม่เกิน 1 เดือน โดยไม่ต้องรอการพิจารณาคดีเป็นปี

ในออสเตรเลีย มีการนำระบบการล้อมวงพิจารณาความไปใช้ในคดีเด็ก และเยาวชน และคดีอาญาทั่วไป จุดประสงค์ก็เพื่อที่จะเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิม โดยการให้โอกาสผู้กระทำผิดเข้ามาแก้ไขปัญหาคือข้อพิพาทในที่ประชุมชุมชนแทนการพิจารณา คดีในศาล ยกเว้นในกรณีผู้กระทำผิดปฏิเสธคดี และต้องการที่จะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน การประชุมแต่ละครั้งใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง จะประกอบด้วยผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย และคนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ รวมทั้งผู้นำชุมชน

ในการล้อมวงพิจารณาความ ผู้นำประชุมจะต้องเน้นการอธิบายถึงการประณามการกระทำผิด โดยผู้กระทำผิดต้องอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีความรู้สึกอย่างไรกับเหตุการณ์ และคิดว่าจะแก้ไขปัญหายังไง ส่วนผู้เสียหายจะแถลงถึงผลกระทบของอาชญากรรมทางร่างกาย เศรษฐกิจ และ อารมณ์ ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำผิดและญาติมีโอกาสที่จะรู้สึกสำนึกในการกระทำของพวกเขาและขอโทษผู้เสียหาย จากนั้นจึงให้มีการตกลงที่จะลงนามข้อตกลงที่จะชดเชยความเสียหาย เช่นรูปแบบของการจ่ายค่าชดเชย ทำงานชดเชยผู้เสียหายหรือสังคม หรือการนำกิจกรรมอื่น ๆ ตามแต่จะตกลง

ปัจจุบันการพิจารณาคดีโดยชุมชนมีกฎหมายรับรอง บางรัฐดำเนินการโดยตำรวจ บางรัฐดำเนินการโดยอัยการ บางรัฐผ่านอำนาจศาล และบางรัฐโดยองค์กรศาสนา ใช้กับคดีเด็ก และเยาวชนส่วนใหญ่ และคดีอาญาในบางส่วน นอกจากนี้บางประเทศมีการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้กับงานราชทัณฑ์ กล่าวคือ ให้เหยื่อและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการราชทัณฑ์

การฟื้นฟูความยุติธรรม จะใช้ในคดีที่ผู้กระทำผิดรับสารภาพ หรือยอมรับผิด และทั้ง ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดยินยอมที่จะเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยส่วนใหญ่ใช้กับการกระทำความผิดฐาน ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ปล้น บุกรุก กรรโชก ข่มขืน ยักยอก และคดีทางเพศ ในส่วนของขั้นตอนที่จะนำการฟื้นฟูความยุติธรรมมาใช้นั้น อาจทำได้ในขั้นตอนของตำรวจ อัยการ

หรือศาล ภายหลังการพิจารณาคดี โดยเป็นคำสั่งศาล ทั้งนี้บางประเทศจะให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการหรือร่วมกันระหว่างฝ่ายรัฐกับชุมชน ซึ่งรวมถึงการดำเนินการติดตามดูแลให้เป็นไปตามข้อตกลงที่ทำกันไว้ด้วย อย่างไรก็ตามในต่างประเทศส่วนมาก จะใช้กระบวนการฟื้นฟูความยุติธรรมกับคดีเด็กและเยาวชน แต่ก็มีหลายประเทศ ที่ใช้ในคดีอาญาทั่วไปเช่นกัน ทั้งนี้จะต้องมีกฎหมายรองรับให้อำนาจในการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวนี้

การฟื้นฟูความยุติธรรม เป็นทางเลือกในการจัดการกับการกระทำผิดที่แตกต่างไปจากกระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งเน้นการลงโทษผู้กระทำผิด การฟื้นฟูความยุติธรรม จะเน้นการฟื้นฟูความยุติธรรมให้กลับคืนมา โดยให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบและชดเชยให้ผู้เสียหาย และชุมชนในทางใดทางหนึ่ง ทั้งนี้โดยมีกระบวนการไกล่เกลี่ย ซึ่งทุกฝ่ายจะเข้ามามีบทบาท ร่วมกันวางแผนร่วมกันในการชดเชยค่าเสียหาย และทำให้ความยุติธรรมกลับคืนมา การฟื้นฟูความยุติธรรม จึงเป็นกระบวนการยุติธรรมทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำ (นันทิ จิตสว่าง, 2543, น. 6-9)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเกิดขึ้นอย่างไร

กระบวนการไกล่เกลี่ยอาจเกิดขึ้นโดยความสมัครใจของคู่กรณี หรือโดยศาลกำหนด ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นคนกลางและเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมสำคัญของกระบวนการไกล่เกลี่ย ทำหน้าที่และมีบทบาทช่วยเหลือการไกล่เกลี่ย ในเรื่องที่เป็นหลัก ๆ แต่ละกรณีไป ในอันที่จะทำให้บรรลุผลในการยุติข้อพิพาทและเกิดความสมานฉันท์ระหว่างคู่กรณี

จุดมุ่งหมายของผู้ไกล่เกลี่ยก็คือช่วยเหลือแยกแยะประเด็นข้อพิพาท กระตุ้นให้มีการยื่นข้อเสนอสื่อและช่วยเหลือในการเจรจา โดยมีวัตถุประสงค์หลักในหัวใจว่า จะก่อให้เกิดการตกลงกันด้วยดี และเหมาะสมเป็นธรรมตามความต้องการของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องอธิบายเรียบเรียง ถกปัญหา สื่อสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือกัน พร้อมกับจัดการกับข้อขัดแย้งไปด้วย ในขณะที่เดียวกันผู้ไกล่เกลี่ยไม่อยู่ในฐานะที่จะตัดสินเรื่องใด ๆ ให้กับคู่กรณี แต่ช่วยเหลือคู่กรณีในกระบวนการที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง หลังจากความตกลงกันบรรลุผลสำเร็จแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการร่างบันทึก ความเข้าใจกัน ทบทวน และขอความยินยอมจากคู่ความและทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายของคู่ความ

บทบาทของทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะเข้ามาแทนที่ทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมาย ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาคือข้อขัดแย้งให้คู่กรณี แต่กับคู่กรณีจะได้รับการสนับสนุนให้มีที่ปรึกษาทางกฎหมายอย่างมีอิสระเสมอ เพราะว่าผู้ไกล่เกลี่ยไม่อยู่ในฐานะที่จะให้คำปรึกษากฎหมายและยังต้องห้ามที่จะให้คำปรึกษากฎหมายใด ๆ แก่คู่กรณี แม้ว่าผู้ไกล่เกลี่ยบางคนจะเป็นนักกฎหมายก็ตาม

บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยคือ เป็นคนกลางไม่ใช่มาแทนที่ผู้ให้คำแนะนำกฎหมาย ไม่ได้มาทำหน้าที่แทนคู่ความฝ่ายใด ๆ แต่มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะช่วยเหลือคู่กรณีให้สามารถบรรลุข้อตกลงได้ด้วยตนเอง การตัดสินใจที่จะทำการตกลงในกระบวนการไกล่เกลี่ย เป็นเรื่องที่คู่กรณีจะได้รับการแจ้งเตือนว่าเป็นเรื่องของการสมัครใจ ไม่มีใครบังคับได้ การตัดสินใจด้วยตนเองเป็นหัวใจสำคัญ หน่วยงานอาจจะเข้าร่วมการพิจารณาการไกล่เกลี่ย คู่กรณีจะได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับทนายความหรือที่ปรึกษาได้เสมอ เมื่อมีปัญหาที่จะต้องถามเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตนเองตามกฎหมาย เมื่อได้รับการยืนยันจากทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายอย่างเต็มที่แล้ว จะทำให้เกิดในกระบวนการไกล่เกลี่ยให้บรรลุผลได้เป็นอย่างมาก

เมื่อสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะมอบบันทึกการตกลงกัน ให้ไว้กับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และหรือถ้าหากจำเป็น ทนายความจะนำบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขเพื่อเสนอต่อศาลต่อไป

คุณสมบัติของผู้ที่จะมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

คุณสมบัติของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่มีกฎเกณฑ์หรือกฎหมายกำหนดไว้ ว่าจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร มีความรู้ระดับใด

ตามความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่จำเป็นต้องเป็นทนายความหรือผู้ที่มีความรู้กฎหมายแต่อย่างใด ผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายอาจเป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีที่ไม่มีความสามารถด้วยซ้ำไป

คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยที่ดีนั้น ควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่คู่กรณีมีข้อพิพาทกัน มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มีความตั้งใจแน่วแน่ในอันที่จะให้คู่กรณีสามารถทำการตกลงกันได้ มีความสุขุมเป็นกลาง คู่กรณีมีความเชื่อถือไว้วางใจ สามารถสร้างความเชื่อถือให้คู่กรณีได้ระหว่างการไกล่เกลี่ย ไม่ว่าในเรื่องความเป็นธรรม การเก็บความลับของคู่กรณี เป็นนักฟังที่ดี สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ดี รู้จักสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรขณะอยู่ในกระบวนการไกล่เกลี่ย การเตือนสติคู่กรณี ชี้ให้เห็นผลประโยชน์ร่วมกันอย่างจริงจัง รู้จักแยกแยะปัญหาข้อพิพาท เข้าใจความรู้สึกของคู่กรณี ความเป็นนักจิตวิทยาการสร้างบรรยากาศ การเริ่มต้นอย่างฉันท์มิตรกับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เป็นกุญแจสำคัญของการไกล่เกลี่ยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

คุณสมบัติเบื้องต้นดังกล่าวนี้ว่าเป็นสิ่งสำคัญของผู้ที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

ข้อแตกต่างระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับอนุญาโตตุลาการ

การไกล่เกลี่ยเป็นกรณีของวิธีการที่จะพยายามลดความตึงเครียด แจกแจงแยกแยะปัญหาข้อขัดแย้งให้ชัดเจนและทำให้คู่กรณีหันหน้ามาคุยกัน เป็นเรื่องของความสมัครใจของคู่กรณีในการตัดสินใจต่าง ๆ เป็นเรื่องของคู่กรณีที่จะตกลงและตัดสินใจเอง ผู้ไกล่เกลี่ยเพียงแต่อาศัยการ

โน้มน้าวจิตใจในเรื่องที่สำคัญเท่านั้น โดยจะเริ่มต้นจากการให้คำแนะนำ ร้องขอ พุดคุย ตั้งเรื่อง สมมติ เปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์ แต่ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตามคู่กรณีมีสิทธิเต็มที่ที่จะปฏิเสธข้อเสนอแนะต่าง ๆ รวมทั้งปฏิเสธวิธีการไกลเกลี่ยที่กำลังดำเนินอยู่ได้

ต่างกันอนุญาตตุลาการ ซึ่งเป็นเรื่องการต่อสู้เอาชนะกัน มีการเสนอพยานหลักฐาน และข้อถกเถียง ข้ออ้างของแต่ละฝ่าย เสร็จแล้วก็จะมีการตัดสินว่าใครแพ้หรือชนะในประเด็นใด ประเด็นหนึ่ง หรือหลายประเด็น หรือทั้งหมด การตัดสินของอนุญาตตุลาการจะผูกมัดคู่กรณีที่ จะต้องปฏิบัติตาม

การไกลเกลี่ยข้อพิพาทแบบไทย

ระดับการไกลเกลี่ยและบุคคลที่จะเป็นผู้ไกลเกลี่ยพิจารณาจากประมวลกฎหมาย ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการไกลเกลี่ย ไม่มีบทบัญญัติใดที่กำหนดไว้โดยตรงเป็นการเฉพาะ คงแต่บัญญัติไว้เป็นทางอ้อมเท่านั้น ระบบวิธีการไกลเกลี่ยหลักเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐาน เทคนิคหรือ กฎหมายไกลเกลี่ยข้อพิพาท จึงไม่มีให้เห็นในระบบกฎหมายไทย แม้กระทั่งนโยบายที่เด่นชัดเป็น จริงเป็นจังไม่มีใครเห็น แต่เพิ่งจะตื่นตัวปรากฏให้เห็นอย่างเป็นทางการ และจริงจังเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง หากเปรียบเทียบระบบไกลเกลี่ยของไทยกับบุคคลแล้ว ก็คงเป็นเพียงขั้นหัดเดินเท่านั้น (บรรพหาญ ชลสินธุ์, 2544, น. 48)

การไกลเกลี่ยข้อพิพาทตามแนวทางประเทศไทยอาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ จุดมุ่งหมาย สำคัญของการไกลเกลี่ยก็คือทำอะไร จึงจะสามารถยุติปัญหาข้อขัดแย้งของคู่กรณีที่อยู่ต่อหน้า ตนให้เสร็จสิ้นลุล่วงไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการข่มขู่แกมบังคับ หลอกล่อ วาดภาพความได้เปรียบ เสียเปรียบของคู่กรณีให้เห็น ไม่ได้คำนึงถึงบรรยากาศของการไกลเกลี่ย หรือการใช้เทคนิค ของการ ไกลเกลี่ยที่เป็นแบบอย่างสากลที่แจ้งข้อได้เปรียบเสียเปรียบในข้อกฎหมายให้คู่ กรณืทราบ

ระดับการไกลเกลี่ยสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การไกลเกลี่ยระดับหมู่บ้าน หรือชุมชนระดับเล็ก
2. การไกลเกลี่ยระดับเมือง
3. การไกลเกลี่ยระดับสูง

การไกลเกลี่ยระดับหมู่บ้าน หรือชุมชนระดับเล็ก

- การไกลเกลี่ยโดยพระสงฆ์

การไกลเกลี่ยได้ฝังรากลึกตามประเพณีตะวันตก และส่วนต่าง ๆ ของโลกมานานแล้ว ตามคัมภีร์ไบเบิล ได้กล่าวถึงการไกลเกลี่ยระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า การไกลเกลี่ยเป็นที่ยอมรับ ผสมผสานเข้าอยู่ในระบบกฎหมายไทย ในช่วงยุคของทวีปยุโรปตอนต้น

ในประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทุกคนเชื่อว่าพระสงฆ์คือบุคคลที่สืบทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ประชาชนให้ความนับถือและไว้วางใจในพระสงฆ์องค์เจ้า เมื่อมีปัญหา ก็มักจะปรึกษาและขอคำแนะนำเสมอในทุก ๆ เรื่อง เช่นการทำมาหากิน การทำสวนไร่นา ปัญหาภายในครอบครัว หรือความช่วยเหลือให้เปลื้องทุกข์อื่น ๆ เมื่อมีปัญหา มีทุกข์เกิดขึ้น พระสงฆ์คือผู้ที่จะเป็นที่พึ่งได้ทางหนึ่ง เจ้าอาวาสคือบุคคลที่เป็นผู้นำในระดับเมือง และระดับหมู่บ้านได้เสมอ เป็นบุคคลที่ทุกคนเคารพนับถือ

พิจารณาในทางกฎหมายในประเทศไทยแล้ว ก็ให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์เป็นอย่างมาก กล่าวคือพระภิกษุสามเณร ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ในการไปเป็นพยานไม่ว่ากรณีใด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 (3)) ด้วยความเชื่อและประเพณีดังกล่าว เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น คู่กรณีก็อาจร้องขอให้พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสเป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นได้ ในทางความเป็นจริงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

- ผู้นำหมู่บ้าน หรือผู้นำชุมชน

ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน เช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ ด้วยลักษณะความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ผสมผสานกับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยช่วยเหลือปกป้องอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ทำให้ผู้นำหมู่บ้านหรือชุมชนมีความน่าเคารพนับถือในการที่จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ได้ผลสำเร็จ

ดังนั้นผู้นำหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน คือบุคคลหนึ่งที่จะอยู่ในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน หรือชุมชน

- ครู อาจารย์

ต้องยอมรับว่าในชุมชน ครูอาจารย์ เป็นบุคคลที่มักได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เพราะว่าเป็นผู้มีความรู้ และถ่ายทอดความรู้ให้กับบุตรหลานของคนในชุมชน มีภาพลักษณ์ของความเมตตาปรานี เสียสละ ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน หรือชุมชน ตลอดจนหมู่บ้าน ครูอาจารย์จะมีอิทธิพลในการเข้าไปจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมิต้องนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล

การไกล่เกลี่ยระดับเมือง

- พนักงานตำรวจ

ตามประมวลกฎหมายอาญา กำหนดประเภทของความผิดที่เป็นหลักใหญ่ ๆ ไว้ 3 ประเภท คือ ความผิดอันยอมความได้ ความผิดอันยอมความไม่ได้ ความผิดลหุโทษ ด้วยการแยก

ประเภทของความผิดนี้ เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นทำให้พนักงานตำรวจตกอยู่ในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยโดยปริยาย พนักงานสอบสวนพยายามที่จะไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีตกลงกันในความผิดที่สามารถตกลงกันได้ หรือทำให้เสร็จสิ้นไปได้ในขอบเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน เมื่อสามารถตกลงกันได้ จะทำบันทึกข้อตกลงเป็นหนังสือไว้เพื่อเป็นหลักฐาน พนักงานสอบสวนจะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่อยู่ในสองสถานะคือ ไกล่เกลี่ยให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าเสียหายและค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายและจ่ายค่าปรับให้แก่รัฐตามกฎหมาย เมื่อทุกฝ่ายยินยอมและตกลงแล้ว เรื่องก็เป็นอันเสร็จสิ้นไปดังปรากฏตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37, 38 และ 39

พนักงานสอบสวน มีโอกาสเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเสมอ โอกาสในการที่จะประสบผลสำเร็จในการไกล่เกลี่ยจะมีพอสมควร เพราะในชั้นพนักงานสอบสวนกฎหมายให้อำนาจไว้ข้างต้น

- พนักงานอัยการ

คดีที่ผ่านพนักงานสอบสวนมาแล้ว เป็นคดีที่สามารถยอมความกันได้ แต่ชั้นพนักงานสอบสวนไม่อาจตกลงกันได้ เมื่อสำนวนมาถึงพนักงานอัยการ พนักงานอัยการก็อยู่ในฐานะที่จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้ ก็คล้ายกับพนักงานสอบสวน คือไกล่เกลี่ยเพื่อให้เสียค่าปรับแก่รัฐและชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย

- ทนายความ

คู่กรณีอาจจะต้องไปขอคำปรึกษาและความช่วยเหลือจากทนายความ ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น เมื่อพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แต่ผู้เสียหายยังประสงค์ที่จะดำเนินคดีอยู่อีก กรณีเช่นนี้จำเป็นต้องให้ทนายความดำเนินการฟ้องคดีให้หรือได้มีการพยายามที่จะทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยอื่นแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ กรณีเช่นนี้คู่กรณีอาจจะต้องไปพึ่งทนายความ ทนายความอาจหาทางไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีตกลงกันได้ด้วยความสมัครใจ แต่โดยทั่วไปแล้วทนายความก็มักจะรีรอไม่ทำการไกล่เกลี่ย เพราะไม่มีสถานะใดที่จะทำให้คู่ความเคารพยำเกรงได้ และประการสำคัญคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมักจะถูกมองว่ามีส่วนได้เสียในผลของการตกลงนั้น ทำให้ขาดความเชื่อถือในฐานะที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ต่างกับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือบุคคลที่คู่กรณีเคารพนับถือ ด้วยเหตุนี้ทนายความจึงต้องการฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเปิดโอกาสให้ศาลช่วยทำการไกล่เกลี่ยให้

- ศาล

การไกล่เกลี่ยโดยศาลดูเหมือนว่าจะมีโอกาสประสบความสำเร็จง่ายกว่าผู้ไกล่เกลี่ยอื่น เพราะกระบวนการและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เปิดโอกาสให้ทำการไกล่เกลี่ยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีแพ่ง และคดีอาญาที่สามารถยอมความกันได้ ถ้าหากเป็นกรณีที่ฟ้องคดีกันเองก็สามารถถอนฟ้องได้ก่อนศาลชั้นต้นจะพิพากษาคดี หรือความผิดลหุโทษอาจลงโทษปรับใน

สถานเบา หากมีเหตุที่จะถอนฟ้องไม่ได้ และยิ่งในคดีแพ่งแล้ว ถ้าหากสามารถตกลงกันได้ศาลก็จะคืนค่าธรรมเนียมศาลให้

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทไว้โดยตรง แต่จะกำหนดในลักษณะทางอ้อมเป็นการสนับสนุน เป็นเครื่องมือของการไกล่เกลี่ยเท่านั้น ประการสำคัญศาลเป็นที่เคารพและน่าเกรงขามแก่คู่กรณีเสมอ โอกาสที่จะบรรลุผลในการไกล่เกลี่ยจะมีมาก อย่างไรก็ตามถ้าหากคู่กรณีที่ยื่นกรณไม่ยอมผ่อนปรนให้แก่กัน ศาลก็ไม่อาจประสบความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยได้เช่นกัน

การไกล่เกลี่ยระดับสูง

- สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทย

เนื่องจากประเทศไทย ปกครองด้วยระบบกษัตริย์มาเป็นระยะเวลานานแล้ว ทำการปกครองประชาชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งยุคสมัยพยุขามรณาคำแห่งมหาราช เรียกการปกครองในสมัยนั้นว่าเป็นการปกครองแบบ พ่อปกครองลูก จนกระทั่งปัจจุบันนี้การปกครองระบบดังกล่าวคงสืบทอดกันต่อมา เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามกาลสมัยนั้น ประชาชนก็ให้ความเคารพเทิดทูนพระเจ้าอยู่หัวอย่างสุดซึ้งหาที่เปรียบไม่ได้

พระองค์ท่านหากจำเป็นแล้วก็เป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ทรงบารมี และทรงอำนาจ เป็นอย่างมาก มีเทคนิคในการไกล่เกลี่ยที่เป็นหลักสากล ที่สำคัญนั้นก็คือความเป็นผู้มีจิตวิทยาสามารถแยกแยะปัญหาข้อขัดแย้งได้อย่างเด่นชัด การเตือนสติ ให้คู่กรณีให้เห็นถึงผลเสียของการขัดแย้งกัน ไม่ถือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การแสดงให้คู่กรณีเห็นว่าพระองค์ไม่มีผลประโยชน์ใดในผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ด้วยบารมีของพระองค์ท่าน ทำให้คู่กรณีกลับมีสติใช้ความอ่อนน้อมและเหตุผลในการแก้ปัญหาข้อพิพาทให้บรรลุผลสำเร็จได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่าง พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้นำประชาชน กับ พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้นำฝ่ายทหาร เมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 จากเหตุการณ์ที่มีท่าว่าจะยืดเยื้อเสียหายมากยิ่งขึ้น หลังจากพระองค์ท่านได้ทำการไกล่เกลี่ยแล้วเหตุการณ์ที่วุ่นวายก็สงบอย่างสิ้นเชิง

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในต่างประเทศ

1. การไกล่เกลี่ยในสหราชอาณาจักร (ข้อมูลแผ่นพับ Mediation UK)

สำนักงานจดทะเบียนที่ Alexander House Telephone Avenue Bristol Bs1 4BS England ภายใต้วีธีการไกล่เกลี่ย คืออะไร (What is mediation)

การไกล่เกลี่ย เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้ง ที่คู่กรณีมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้บรรลุถึงข้อตกลงและความต้องการร่วมกันของทั้งสองฝ่าย โดยมีบุคคลที่สาม (Third Party) ช่วย

ในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท (Disputes) หลายกรณีที่สามารไกล่เกลี่ยได้โดยข้อมูลต่าง ๆ ยังเป็นความลับ เสียค่าใช้จ่ายน้อย ไม่ต้องไปที่ศาล ผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ช่วยประชาชนในการระบุปัญหาและความต้องการของเขา เคลียร์ประเด็นปัญหา ค้นหาวิธีแก้ไขปัญหา และช่วยต่อรองข้อตกลงระหว่างคู่กรณี หลักของการไกล่เกลี่ยสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกสถานการณ์

ในภาวะที่สังคมมักดำเนินการกับผู้กระทำผิดโดยการลงโทษผู้กระทำผิด ในขณะที่เหยื่ออาชญากรรมมักถูกละเลย ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร MEDIATION UK ได้พัฒนาระบบการทำงานเพื่อการฟื้นฟูความยุติธรรม (Restorative Justice) ซึ่งเน้นให้คู่กรณีทั้งสองมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม วิธีการจะเน้นให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และคำนึงถึงความตระหนักในคุณค่าของตนเอง ความต้องการด้านกายภาพ และด้านอารมณ์ของเหยื่อ โดยเน้นวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์

Mediation UK เป็นหน่วยงานเครือข่ายของโครงการ หน่วยงาน และบุคคลที่มีความสนใจเรื่องการไกล่เกลี่ยและการแก้ปัญหาความขัดแย้งรูปแบบอื่น ๆ มันเป็นหน่วยงานการกุศล จัดทะเบียนที่ได้รับการสนับสนุนจากการให้ทุน เงินบริจาค ค่าธรรมเนียมสมาชิก และผลกำไรที่ได้จากการประชุมสัมมนา ผลงานที่ดีพิมพ์ Mediation UK เป็นหน่วยงานแม่ ที่ทำเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในสหราชอาณาจักร

Mediation UK มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

- ให้ประชาชนที่มีทักษะในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง โดยการให้ความรู้เบื้องต้นแก่ประชาชน
- ช่วยเหลือบุคคล และองค์กรทุกประเภทในการทำงานในสถานที่ที่มีความขัดแย้ง ระบุวิธีการทำงานในภาวะที่มีความขัดแย้ง เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าของหน่วยงาน
- ส่งเสริมให้มีบรรยากาศที่จะช่วยทำให้การแก้ปัญหาคความขัดแย้ง ประสบความสำเร็จ
- หาแหล่งประโยชน์ ที่จะช่วยเสริมสร้างทักษะให้กับผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

Mediation UK เป็นหน่วยงานที่ให้บริการแก่บุคคล โครงการที่มีส่วนร่วมหรือสนใจปัญหาคความขัดแย้งแบบสร้างสรรค์ โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ

- ให้ข้อมูล หรือบริการส่งต่อ ช่วยเหลือบุคคลหรือกลุ่มคน ในการบริการไกล่เกลี่ยที่มีอยู่ในชุมชนให้มีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งฝึก หรือผู้ประกอบการที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการกับความขัดแย้ง แบบสร้างสรรค์และเต็มใจที่จะแบ่งปันความรู้ และประสบการณ์ดังกล่าวให้ผู้ที่มีความสนใจ

- จัดฝึกงานสำหรับผู้ใกล้เคียงอาสาสมัคร ผู้ประกอบการวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ ครู หรือบุคคลอื่น ๆ ที่ต้องการนำวิธีการใกล้เคียงมาใช้ในการทำงาน

- จัดทำเอกสาร (4 เดือน / เล่ม) และเขียนบทความ/หนังสือเกี่ยวกับการใกล้เคียง และการชดเชยค่าเสียหาย (Reparation)

- ให้บริการใกล้เคียงและการชดเชยค่าเสียหายแก่บุคคลที่ต้องการบริการ
- ให้การสนับสนุนแก่สถานศึกษา ในการให้ความรู้เรื่องทักษะการตอบสนองต่อ ความรุนแรงการใช้อาวุธ ความประพฤติ รวมถึงการป้องกันปัญหาเหล่านี้ เพื่อให้บรรยากาศใน สถานศึกษา มีความน่าอยู่และมีการช่วยเหลือ ร่วมมือกันมากขึ้น

- จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในระดับประเทศ และระดับภูมิภาค เป็นหน่วยงาน เชื่อมโยง หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีการเรียนรู้จาก กันและกัน

- ช่วยเหลือในการสร้างมาตรฐานการดำเนินงาน เพื่อประกันคุณภาพของการบริการ โดยสมาชิก

เมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้นวิธีที่ดีที่สุดคือการแก้ไขปัญหอย่างไม่เป็นทางการระหว่าง บุคคลที่เกี่ยวข้อง ค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย แล้วจึงเลือกจังหวะเวลา ที่เหมาะสมในการนัดพบเพื่อตกลงกันคู่กรณี โดยเน้นให้มีการหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกัน ด้วยความ สุขุม ไม่ใช้อารมณ์ และมีบรรยากาศการพบปะที่เป็นมิตร

การใกล้เคียงควรทำเมื่อมีการตกลงอย่างไม่เป็นทางการที่กล่าวข้างต้นไม่ได้ผล เสมอไปถ้าไม่มีผู้ช่วยเหลือในการตกลงกัน ในขณะเดียวกันการไปที่ศาลเพื่อตกลงแก้ไขปัญห อาจเป็นวิธีที่ไม่มีใครอยากเลือก เนื่องจากกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่อาจไม่ครอบคลุมหรือไม่ตรงกับ ประเด็นปัญหา หรือคู่กรณียังอยากรักษา สัมพันธภาพต่อกันไว้ เมื่อการแก้ไขปัญหอย่างไม่เป็น ทางการไม่สามารถบรรลุถึงข้อตกลงได้ อาจถึงเวลาที่ต้องการบริการการใกล้เคียงเพื่อช่วยแก้ไข ปัญหา นั้น

ในบางกรณี คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่ายต้องการเป็นผู้ชนะ และต้องการ เห็นอีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ ในกรณีอย่างนี้มีหลายเหตุการณ์ที่ความพ่ายแพ้และการสูญเสียเกิดขึ้นกับ ทั้งสองฝ่าย วัตถุประสงค์ของการใกล้เคียงคือ ให้ทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ ไม่มีผู้แพ้ ผู้ชนะ

การจัดบริการใกล้เคียง ในระดับท้องถิ่นมักเป็นองค์กรการกุศลจดทะเบียน หรือ เป็นส่วนย่อยของหน่วยงานอื่น บริการใกล้เคียงในชุมชนมักดำเนินการโดยอาสาสมัครในชุมชน ซึ่ง ได้รับการฝึกทักษะการใกล้เคียงและจะให้บริการฟรี

วิธีการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องเป็นคนกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้ไกล่เกลี่ยจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายหาวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมสำหรับทุกคนที่มีส่วนร่วมในกรณีพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่นำข้อมูลที่ได้ไปบอกกับคนอื่นและจะต้องเก็บรักษาเป็นความลับ การไกล่เกลี่ยมีขั้นตอนคือ

- ผู้ไกล่เกลี่ยไปพบคู่กรณีฝ่ายแรก เพื่อรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นและถามความสมัครใจว่าต้องการให้ผู้ไกล่เกลี่ยไปพบคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ หากตกลง
- ไปพบคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อรับทราบสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในทัศนะของเขา
- หากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจที่จะพบปะกันเพื่อตกลงแก้ปัญหา ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้จัดการนัดหมายให้ทั้งสองฝ่ายพบปะกันในบรรยากาศที่เป็นกลาง

กิจกรรมระหว่าง การไกล่เกลี่ย ก่อนที่การไกล่เกลี่ยจะเริ่มขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะอธิบายกระบวนการไกล่เกลี่ยให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องทราบและให้ยอมรับกฎเกณฑ์เบื้องต้น เช่น การรับฟังโดยไม่ขัดจังหวะ และไม่แสดงความขัดแย้ง

คู่กรณีแต่ละฝ่ายมีอิสระในการพูดถึงปัญหาของตน ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเข้าใจว่าปัญหาและความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นอย่างไร แล้วเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น จากนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายระบุปัญหา และความต้องการของเขาที่ต้องการจะได้รับการแก้ไข จากนั้นจึงร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกันทั้งสองฝ่าย

มีการรักษาข้อตกลงดังนี้ ถ้าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ จะมีการเขียนข้อตกลงกันไว้เป็นสัญญา โดยทั้งสองฝ่ายเซ็นรับข้อตกลงนั้น บริการไกล่เกลี่ยจะติดตามว่าคู่กรณีได้ทำตามข้อตกลงหรือไม่ หรือมีข้อพิพาทอื่น ๆ เกิดขึ้นอีกหรือเปล่า ข้อตกลงที่ได้ไม่เหมือนคำตัดสินของศาล แต่อาจนำไปสู่กระบวนการที่ศาลได้ถ้าทั้งสองฝ่ายมีความต้องการ แต่ส่วนใหญ่แล้วทั้งสองฝ่ายมักรักษาสัญญา และทำตามข้อตกลง เนื่องจากเป็นการแก้ไขและตัดสินใจร่วมกัน และมักเป็นวิธีที่ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์ ข้อตกลงที่ได้ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ดังนั้นคู่กรณีจึงมีอิสระในการหาข้อตกลงใหม่ หรือหาทางแก้ไขปัญหาแบบใหม่ได้ตลอดเวลา

ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ อาจมีบ้างที่ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้ อย่างไรก็ตาม การไกล่เกลี่ยจะช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่าย มองเห็นปัญหาชัดเจนขึ้น ลดความรุนแรงของปัญหาลง หรือบางคู่กรณีอาจกลับมาหาวิธีแก้ไขปัญหาก็ภายหลัง

ข้อพิพาทชนิดดังต่อไปนี้ที่การไกล่เกลี่ยช่วยได้

- ความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้าน จากเสียงรบกวน ขยะ การทะเลาะวิวาท ความประพฤติของเด็ก สัตว์เลี้ยง และกรณีอื่น ๆ
- ปัญหาอาณาเขต ที่ไม่ชัดเจน
- ความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งหากปล่อยทิ้งไว้อาจเป็นปัญหาเรื้อรัง

- ความขัดแย้งในองค์กรหรือสมาคม ที่กระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในองค์กร
- ความขัดแย้งในโรงเรียน เช่นการต่อสู้ การใช้อาวุธ

2. โครงการไกล่เกลี่ยในประเทศแคนาดา

ประวัติความเป็นมา (Ezzat A. Fattah, 1999, pp. 29-30)

CJI (Fraser Region Community Justice Initiatives Association) เป็นองค์กรทางสังคมที่ไม่ค้ากำไร ซึ่งทำงานกับเหยื่อและผู้กระทำผิดตั้งแต่ ค.ศ. 1981 ในระยะแรกมีชื่อโครงการว่า Victim Offender Reconciliation (VORP) ซึ่งเน้นการทำงานกับอาชญากรรมต่อทรัพย์สิน การทำร้ายร่างกายที่ไม่รุนแรงโดยช่วยเหลือผู้เข้าร่วมโครงการในการต่อรองข้อตกลงระหว่างคู่กรณี การชดเชยค่าเสียหายและแก้ปัญหาวิธีอื่น ซึ่งนอกเหนือจากกระบวนการทางศาล

CJI มุ่งมั่นที่จะพัฒนากระบวนการบำบัดที่มีประสิทธิภาพ สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม มีการศึกษาวิจัย เรื่อง ความต้องการของเหยื่อและผู้กระทำผิดเชื่อว่า หากมีหน่วยงานที่ทำงานเรื่องนี้โดยตรงจะเกิดประโยชน์อย่างมากแก่เหยื่อและผู้กระทำผิด จากผลการวิจัยดังกล่าว CJI ได้ทำโครงการนำร่อง ซึ่งผลการดำเนินโครงการสนับสนุนผลการวิจัย และจากโครงการนำร่องนี้เอง CJI ได้พัฒนาเป็นโครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด ซึ่งทำงานอย่างประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอาชญากรรมที่รุนแรง เช่นการข่มขืน การทำร้ายร่างกายที่รุนแรง การปล้นโดยใช้อาวุธ ความประมาทซึ่งเป็นสาเหตุแห่งความตาย การฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา และการฆาตกรรม

ผู้กระทำผิดและเหยื่อที่เข้าร่วมโครงการ รายงานว่า จากการเข้าร่วมโครงการปัญหาและความต้องการของเขาได้รับการรับรู้ และแก้ไขในวิธีที่กระบวนการยุติธรรมทางศาลไม่สามารถกระทำได้โดยเฉพาะ “การบำบัด”

CJI ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลากว่า 15 ปี โดยผ่านโบสถ์เมธอดิสต์ โดยเป็นผู้กระทำการบำบัดและฟื้นฟูให้กับผู้ที่ได้รับอันตราย และความเจ็บปวดจากอาชญากรรม โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบมีการตอบสนองที่ถูกต้องต่อความเจ็บปวด และความสูญเสียที่ได้รับจากอาชญากรรม โครงการไกล่เกลี่ยทำงานโดยใช้ความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบเป็นหลัก โดยมุ่งบำบัดและไม่ให้เกิดความเสียหายและความสูญเสียเกิดเพิ่มมากขึ้น

โครงการที่คิดค้นโดย CJI เป็นที่สนใจของหน่วยงานอื่น ๆ มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร้องขอให้ CJI ช่วยเหลือแนะนำด้านเทคนิค วิธีการ โดยต้องการทำงานให้มีประสิทธิภาพเหมือน CJI โดยเฉพาะงานทางด้านการช่วยเหลือเหยื่อที่ถูกกระทำทางเพศ การฟื้นฟูจากการถูกทำร้าย ความต้องการของผู้กระทำผิด และการบำบัด

จุดมุ่งหมาย

โครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ประสบเหตุอาชญากรรมที่รุนแรงโดย

- ช่วยในการค้นหาปัญหา ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และผลที่อาจเกิดขึ้นตามมาจากอาชญากรรมนั้น ๆ
- แนะนำกระบวนการที่จะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายเกิดแนวคิดใหม่ที่จะช่วยแก้ปัญหา ลดระดับความวิตกกังวลและนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดี
- ระบุปัญหาและข้อห่วงใยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นหลังจากผู้กระทำความผิดได้รับการปล่อยตัวและกลับไปอยู่ในชุมชน
- จัดหาเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจและเต็มใจในการเป็นผู้ช่วยเหลือ และฟื้นฟูสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม

ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ

ผู้เข้าร่วมในโปรแกรมการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหา จะได้รับโอกาสเหล่านี้คือ

- ระบุปัญหาและความต้องการในกรณีต่าง ๆ และหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม โดยผ่านระบบงานยุติธรรม
- ได้รับความช่วยเหลือในการเผชิญกับปัญหาความเจ็บปวดที่เกิดจากอาชญากรรม และได้รับประสบการณ์ในการบำบัด
- เข้าถึงแหล่งประโยชน์อื่น ๆ ที่มีผู้เชี่ยวชาญในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม
- ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชญากรรม ผู้ต้องหา และกระบวนการยุติธรรม

การมีส่วนร่วมของผู้กระทำความผิด

โครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด มีการให้ผู้กระทำความผิด มีส่วนร่วมในการทำงาน โดยผู้ต้องหาที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับการกลั่นกรองอย่างระมัดระวัง และได้รับการประเมินแล้วว่ามีความเหมาะสมที่จะให้เข้าร่วมโครงการ การมีส่วนร่วมของผู้กระทำความผิดมีความสำคัญคือ

- มีเพียงผู้กระทำความผิดเท่านั้น ที่สามารถแสดงความรับผิดชอบต่ออาชญากรรม ที่ก่อขึ้นในแนวทางที่ทำให้เหยื่อพอใจ
- ผู้กระทำความผิดจำเป็นต้องเผชิญความจริงว่า อาชญากรรมที่เขาได้ก่อขึ้นมีผลกระทบต่อประชาชน มิใช่ต่อรัฐ และผลกระทบนั้นยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

- ผู้กระทำผิดเท่านั้น ที่สามารถตอบข้อซักถามของเหยื่อได้
- ผู้กระทำความผิดควรได้รับความเจ็บปวดที่เหยื่อได้รับจากอาชญากรรมที่เขาก่อ ผู้กระทำความผิดหลายราย รายงานว่าเขาเกิดความสงสาร และเห็นใจต่อเหยื่ออย่างมาก เมื่อได้รับฟังถึงความเจ็บปวดและอันตรายที่เหยื่อได้รับ

บทบาทของบุคคลที่สาม (ผู้ไกล่เกลี่ย)

ผู้ไกล่เกลี่ยมักถูกถามว่า ท่านเป็นตัวแทนของเหยื่อหรือผู้ต้องหา คำตอบก็คือ เป็นตัวแทนของทั้งสองฝ่าย บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยเปรียบเสมือน “นายหน้าผู้ซื่อสัตย์” ของเหยื่อ และผู้กระทำผิด ซึ่งหมายถึงการหาหนทางที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายปลอดภัย และมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ โครงการจะช่วยเหลือพวกเขาในทุกเรื่อง โดยยึดหลัก

- ความปลอดภัย
- การให้ความเคารพ
- ความซื่อสัตย์
- ความเชื่อถือและความเป็นที่ไว้วางใจ
- ความยุติธรรม
- การดูแล เอื้ออาทร และเห็นอกเห็นใจ
- ความรับผิดชอบ
- ให้พลัง และให้กำลังใจ
- การรับฟัง
- ความมีมนุษยธรรม
- การตอบสนองต่อความต้องการ
- ความยืดหยุ่น
- ความสมดุล
- การบำบัด

3. การไกล่เกลี่ยและงานฟื้นฟูความยุติธรรมในงานยุติธรรมทางอาญาของอิตาลี

(Ministry of Justice, 2000, pp. 1-5)

คำว่า “การไกล่เกลี่ย” ในคดีอาญานั้นมีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมาย และไม่ง่ายนักที่จะให้ความหมายหรือคำจำกัดความ ตัวอย่างเช่น การไกล่เกลี่ยหมายถึง โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันที่จัดทำขึ้นหลังจากการเกิดอาชญากรรม เป็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ อันเกิดสืบเนื่องมาจากอาชญากรรม โดยเป็นการแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างเหยื่ออาชญากรรม และผู้กระทำความผิดโดยมีบุคคลที่สามเป็นผู้ช่วยในการไกล่เกลี่ย หรือ แนวทางเลือกใหม่นอกเหนือ

จากกระบวนการดำเนินคดีทางอาญาแบบเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมซึ่งอาจมีซ่อนอยู่ โดยการทำให้คู่กรณีมีความเข้าใจในเหตุอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และมีการกลับคืนสู่ความสงบสุขของสังคม หรือ การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางสังคม โดยมีการสร้างข้อตกลงและพันธะสัญญาระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด มีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยปราศจากการใช้กระบวนการทางกฎหมาย (Ministry of Justice, 2000, p. 1)

ในทัศนะของผู้ทำการวิจัยคิดว่า การไกล่เกลี่ยเป็นทางเลือกใหม่ของงานยุติธรรมเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยมีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดใหม่ของการควบคุมทางสังคม การไกล่เกลี่ยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรม โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งทุกฝ่าย มีการตกลงร่วมกันในการหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีบุคคลที่สามเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือให้การไกล่เกลี่ยประนีประนอมนั้นมีความสำคัญ

โดยหลักการแล้วจะเห็นได้ว่า หากการไกล่เกลี่ยนั้นประสบความสำเร็จจะช่วยลดภาระงานของหน่วยงานระบบยุติธรรมอย่างมาก อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาและข้อห่วงใยเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย ในทางปฏิบัติในยุโรปพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ จากการนำการไกล่เกลี่ยมาใช้ ก่อนที่คดีจะมีการพิพากษา และจากการนำมาใช้ในการดำเนินการทางอาญา ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้มีข้อห่วงใย ในกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็น เยาวชน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อประสานรอยร้าว บาดแผลอันเกิดจากอาชญากรรม ซึ่งน่าจะได้ผลดีเนื่องจากผู้กระทำผิดยังมีอายุน้อย และบาดแผลที่เกิดจากอาชญากรรมจะมีน้อยกว่า และไม่รุนแรงเท่าในผู้ใหญ่

ทว่า ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยในคดีอาญานั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างในการนำการไกล่เกลี่ยมาใช้ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่แล้วจำเป็นจะต้องเริ่มด้วยการพิจารณาถึงรูปแบบของงานยุติธรรมซึ่งในท้ายสุดแล้ว ต้องการให้มีการลงโทษเพื่อชดเชยความเสียหาย ที่เกิดขึ้นร่วมกับการฟื้นฟูและทำให้คืนกลับสภาพเดิม

แนวคิดในเรื่องการทดแทนนั้นมาจากสมมุติฐานที่ว่า ผู้กระทำผิดจะเกิดความสำนึกว่าการลงโทษที่เขาได้รับนั้นเป็นการชดเชยความผิด และความเสียหายที่เขาเป็นผู้กระทำนั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วมีการกระทำผิดบางอย่างที่ทำให้เกิดความเสียหายที่ประเมินค่ามิได้ การฟื้นฟูที่กำหนดโดยรัฐ ท้ายที่สุดเป็นการให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติตามข้อผูกพันซึ่งควบคุมโดยระบบงานราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นการชดเชย ให้กับสังคมเพื่อฟื้นฟูสภาพทางสังคมให้เหมือนเดิม แนวคิดดังกล่าวทำให้มีการคิดค้นโครงการต่าง ๆ สำหรับผู้กระทำความผิดและมักเป็นการชดเชยแก่สังคม

สิ่งที่ควรจะเป็นก็คือ การลงโทษผู้กระทำผิดควรมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับเข้ามาสู่กฎเกณฑ์ของสังคม และแสดงความรับผิดชอบต่อการละเมิดสิทธิบุคคลอื่นในสังคม เช่น การไกล่เกลี่ยที่กระทำระหว่างผู้กระทำความผิดกับสังคม และระหว่างผู้กระทำความผิดกับบุคคลซึ่งก็คือเหยื่ออาชญากรรมของเขา

จากแนวคิดดังกล่าวเรามักคาดการณ์ล่วงหน้าและใส่ความรู้สึกส่วนตัวว่าการไกล่เกลี่ยและการฟื้นฟูเป็นวิธีที่ดีและแตกต่างจากวิธีอื่น ๆ

การจัดโครงการฟื้นฟูสำหรับผู้กระทำความผิดนั้น โดยสมมุติฐานแล้วกระบวนการดังกล่าวมิได้ทำให้ผู้กระทำความผิดสำนึกว่า เขาได้แสดงถึงความไม่เคารพกฎหมาย จากการที่เขากระทำผิด และไม่แสดงถึงว่าเขามีความตั้งใจที่แท้จริงที่จะชดใช้แก่เหยื่อ ถึงแม้ว่างานฟื้นฟูเป็นงานที่มุ่งช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม และเพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่มันไม่ได้เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดมีการเปลี่ยนแปลงความประพฤติหรือนิสัยส่วนตัว

มีความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแบบเดิม ซึ่งผู้กระทำความผิดจะต้องยอมรับข้อผูกพันต่าง ๆ ตามคำพิพากษากับแนวทางใหม่ที่เน้นการตัดสินใจและความสำนึก ของผู้กระทำความผิดเองที่จะชดใช้ให้กับเหยื่อ โดยมีการทำสัญญากันระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด

ข้อที่ควรพิจารณาอีกเรื่องหนึ่งก็คือ การคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของเหยื่อที่มีต่อการไกล่เกลี่ยและการเคารพในสิทธิของเหยื่อในการเลือกที่จะเข้าร่วมหรือ ไม่เข้าร่วมในโครงการไกล่เกลี่ย ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่เหยื่อไม่ต้องการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยเนื่องจากไม่อยากจะพบปะ หรือข้องเกี่ยวกับผู้กระทำความผิด อาจไม่ต้องการชดใช้ความเสียหาย ไม่ต้องการเอ่ยถึงอาชญากรรม เพราะมันทำให้เกิดความเจ็บปวด แม้ว่าเหยื่ออาจต้องการ การชดใช้แต่ในขณะเดียวกันอาจไม่ต้องการข้องเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดไม่ว่าโดยวิธีการใด ๆ ดังนั้น อาจเป็นไปได้ว่าความพยายามที่จะประสานรอยร้าว หรือบาดแผลกลับทำให้เหยื่อได้รับความเจ็บปวดเพิ่มขึ้น

เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีการชดใช้แก่สังคม กระบวนการในปัจจุบันกำหนดให้ผู้กระทำความผิดมีการผูกพันที่จะต้องปฏิบัติเพื่อการชดใช้แก่ “ความเสียหายทางสังคม” แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้วพบว่าผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหาย “ผ่านทางกร” ชดใช้แก่สังคม

อาจกล่าวได้ว่า “การไกล่เกลี่ย” เป็นวิธีการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการฟื้นฟู แนวคิดของการไกล่เกลี่ยแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่สำคัญทั้งในด้านปรัชญาเกี่ยวกับการลงโทษ ผู้กระทำความผิด แนวคิดทางด้านสังคม และการเมือง ในการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้กระทำความผิดและเหยื่ออาชญากรรม

ในอิตาลี ได้นำแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาคือข้อขัดแย้งดังกล่าวไปใช้ในการบัญญัติกฎหมายเรือนจำ และพบว่าเป็นประโยชน์มากกับการลงโทษผู้กระทำความผิด โดยพบว่าผู้กระทำความผิดยินยอมที่จะให้ความร่วมมือ และกระทำตามข้อเรียกร้องต่าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้วยังมีความเป็นนามธรรมอยู่มาก อาจเพราะเนื่องจากมีโครงการฟื้นฟูอยู่แล้ว โดยพบว่าการไกล่เกลี่ยมักไม่ได้รับการสนใจเท่าที่ควรและได้รับความสำคัญรองลงมาจากโครงการอื่น ๆ มีกฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ที่อยู่ในระหว่างการคุมประพฤติต้องรับใช้บริการแก่เหยื่ออาชญากรรมของเขามากที่สุดเท่าที่กระทำได้” แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังทำได้ไม่ตรงกับที่กฎหมายกำหนดไว้นัก โดยพบว่าส่วนมากมักเป็นการทำงานรับใช้ให้กับชุมชนโดยไม่คิดค่าบริการ เช่น ในสัญญาข้อผูกพันที่ผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติเพื่อการทดแทนอาจมิได้ระบุว่าต้องชดใช้ให้กับเหยื่อ แต่กลับถูกระบุว่าการปฏิบัติดังกล่าวนั้นกระทำต่อชุมชน ดังที่กำหนดไว้ในข้อตกลงกับศูนย์ของชุมชน

โครงการฟื้นฟูที่กระทำขึ้นระหว่างผู้กระทำความผิดต่อเหยื่ออาชญากรรมและสังคมภายใต้สัญญาข้อผูกพันนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด เป็นแนวคิดที่แตกต่างและแปลกไปจากโครงการที่จัดทำขึ้นสำหรับผู้กระทำความผิดอื่น ๆ ที่อยู่ระหว่างการคุมประพฤติที่เคยมีมา ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับมันไม่น้อยกว่าโครงการอื่น ในขณะเดียวกันก็ควรมีความสมดุลกันระหว่างการให้ผู้กระทำความผิดสำนึกถึงความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำต่อสังคม และภาระผูกพันที่เขาต้องปฏิบัติเพื่อการชดเชยทางสังคม

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะหาแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติในการทดแทน ชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่อภายใต้กฎหมายที่กำหนด ทั้งทางด้านวิธีการและในแง่จริยธรรม เช่นเหยื่อมีความเต็มใจในการยอมรับการทดแทนต่อความเสียหายและความเจ็บปวดจากอาชญากรรมที่เขาได้รับหรือไม่ และเหยื่อมีการตอบสนองอย่างไรต่อการทดแทน การวิเคราะห์วิจารณ์โดยใช้ข้อเท็จจริงและภายใต้กฎหมาย ข้อบังคับ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ยังเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบวิชาชีพ และหน่วยงานที่ทำงานด้านการฟื้นฟู และการไกล่เกลี่ยนำไปใช้ในการปฏิบัติงานต่อไป (Ministry of Justice, 2000, pp. 4-5)

การใกล้เคียงข้อพิพาทคดีอาญาของ
พนักงานสอบสวนในปัจจุบัน

ขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา

ขั้นตอนในการสอบสวนคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ คือ

- การรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ
- การแสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐาน
- การมีความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน

ขั้นตอนการรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ

คำร้องทุกข์ หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้น ได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

คำกล่าวโทษ หมายถึง การที่บุคคลซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น

การร้องทุกข์ หรือการกล่าวโทษดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้น ทำให้พนักงานสอบสวน มีอำนาจในการสอบสวน คือมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การที่พนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับเรื่องความผิดที่กล่าวหา ก็เพื่อที่จะได้ทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษนั่นเอง

การรับคำร้องทุกข์นั้น พนักงานสอบสวน จะต้องพิจารณาว่า ผู้ที่มาร้องทุกข์เป็นผู้เสียหาย หรือสามารถจัดการแทนผู้เสียหายได้หรือไม่ เช่นในกรณีความผิดต่อส่วนตัวนั้น หากผู้มาร้องทุกข์ไม่ใช่เป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง หรือเป็นบุคคลที่ไม่สามารถจัดการแทนผู้เสียหายได้ตามกฎหมายแล้ว พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนได้ เพราะคดีความผิดต่อส่วนตัว กฎหมายห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีการร้องทุกข์ตามระเบียบ (ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 121)

แตกต่างกับคดีความผิดต่ออาญาแผ่นดิน หากความผิดอาญาได้เกิด หรือมีผู้อ้างหรือพนักงานสอบสวนเชื่อว่ามีผู้กระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในเขตอำนาจของตน ก็ไม่จำเป็นต้องมี

ผู้มาร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนสามารถกล่าวโทษด้วยตนเอง และรวบรวมพยานหลักฐานดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้

คำร้องทุกข์นั้นต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับและชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้

คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือต่อมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวันเดือนปีและลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้น กล่าวคือเมื่อปรากฏว่ามีผู้ประสงค์จะร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน เพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้ใด ในเรื่องใดก็แล้วแต่ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการจดบันทึกปากคำผู้ร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ โดยการจดบันทึกลงในสมุดรายงานประจำวันของสถานีตำรวจ จากนั้นจึงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่ถูกกล่าวหาดังกล่าว ทั้งพยานหลักฐานฝ่ายผู้กล่าวหาและพยานหลักฐาน ฝ่ายผู้ต้องหา ตามหลักว่าด้วยการสอบสวนต่อไป โดยผู้ร้องทุกข์จะแก้คำร้องทุกข์ระยะใด หรือจะถอนคำร้องทุกข์เสียเมื่อใดก็ได้

ในคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอาญาแผ่นดิน การถอนคำร้องทุกข์ เช่นนั้นย่อมไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวน ที่จะสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีนั้น หมายถึงคดีความผิดต่อแผ่นดิน หรือคดีอาญาแผ่นดิน ถึงแม้ว่าผู้เสียหายจะขอถอนคำร้องทุกข์ไม่ต้องการจะให้ พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไป เพราะเป็นคดีที่ไม่อาจยอมความได้ตามกฎหมาย

ขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริง และรวบรวมพยานหลักฐาน

หลังจากที่ได้มีการรับคำร้องทุกข์หรือ คำกล่าวโทษแล้ว พนักงานสอบสวน จะต้องเริ่มทำการการสอบสวนโดยมิชักช้า ส่วนจะทำการสอบสวนที่ใด เวลาใดนั้น แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยระหว่างการสอบสวนผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย พนักงานสอบสวน จะประวิงเวลาการสอบสวนไม่ได้ และจะทำการสอบสวนที่ใด เวลาใด ก็สามารถทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องสอบสวนต่อหน้าผู้ต้องหา โดยพนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้ ทั้งนี้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา และเพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการดังนี้

ตรวจตัวผู้เสียหาย เมื่อผู้นั้นยินยอม

ตรวจตัวผู้ต้องหา พิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือ และลายเท้า จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา

ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ การทำแผนที่ หรือภาพถ่าย จำลอง ถ่ายภาพ
 ค้นเพื่อพบสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิด หรือสงสัยว่าได้ใช้
 ในการกระทำความผิด ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามหลักว่าด้วยการค้น
 ออกหมายเรียกพยานบุคคล ซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดี
 ออกหมายเรียกผู้ต้องหา
 ขออนุมัติต่อศาลออกหมายจับผู้ต้องหา เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับ
 สอบสวนปากคำผู้ต้องหา กรณีที่ผู้ต้องหาถูกจับ ถูกเรียก หรือถูกส่งตัวมา หรือเข้าหา
 พนักงานสอบสวนเอง รวมทั้งแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ
 นำตัวผู้ต้องหาไปนำขึ้นสถานที่เกิดเหตุ และทำแผนประกอบคำรับสารภาพ
 ปลดปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวระหว่างการสอบสวน
 ยื่นคำร้องขอคัดฟ้อง หรือฝากขังผู้ต้องหา
 ให้มีการถอนคำร้องทุกข์ ในคดีความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดที่กฎหมายระบุไว้ว่า
 เป็นความผิดอันยอมความได้

เปรียบเทียบปรับ ในคดีที่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ในชั้นสอบสวน

การชันสูตรพลิกศพ

ขั้นตอนการมีความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวน ได้รวบรวมพยานหลักฐาน จนครบทุกประเด็นแล้ว เป็นอำนาจ
 และหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ที่จะต้องรวบรวมเอาบันทึกการสอบสวน และให้เอาบันทึก
 เอกสารอื่นซึ่งได้มา อีกทั้งบันทึกและเอกสารทั้งหลายซึ่งเจ้าพนักงานอื่นผู้สอบสวนคดีเดียวกันนั้น
 ส่งมารวมเข้าสำนวนไว้ และเมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ก็ให้
 จัดการอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

(1) ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด ก็ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวน
 หรือมีความเห็นที่ควรให้งดการสอบสวน แล้วแต่อัตราโทษแห่งคดี และส่งสำนวนการสอบสวน
 พร้อมความเห็นดังกล่าวไปให้พนักงานอัยการพิจารณา

(2) ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือเรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ เมื่อได้ความตามทางการสอบสวน
 อย่างไร ให้มีความเห็นว่าควรสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องพร้อมกับสำนวนการสอบสวน ยังพนักงาน
 อัยการ

(3) ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด และผู้นั้นถูกควบคุม หรือขังอยู่ หรือปล่อยชั่วคราว หรือ
 เชื่อว่าคงได้ตัวมาเมื่อออกหมายเรียก ให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นตามท้องสำนวนการสอบสวน
 ว่าควรสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน ในกรณีที่สั่งไม่ฟ้อง ให้ส่งแต่

สำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อย หรือปล่อยชั่วคราว ถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่ ให้ขอเอง หรือขอให้พนักงานอัยการขอต่อศาลให้ปล่อย

นอกจากนั้นหลังจากที่พนักงานสอบสวน ได้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการพิจารณาแล้ว หากพนักงานอัยการมีคำสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานสอบสวน ก็มีอำนาจในการสอบสวนอีกครั้งหนึ่งเฉพาะในส่วนที่สั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม และเมื่อมีการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว พนักงานสอบสวน ก็ยังมีหน้าที่ในการเดินทางไปเบิกความเป็นพยานต่อศาลในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ทำการสอบสวน ว่าได้ทำการสอบสวนมาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

การไต่ถามข้อพิพาทคดีอาญาของพนักงานสอบสวน

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไต่ถามข้อพิพาท

1. ประมวลกฎหมายอาญา

ในความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษ ความผิดสองประเภทนี้ เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวน หรือผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องเป็นผู้ไต่ถามข้อพิพาท และใช้วิธีการไต่ถามตามที่ตนเองเห็นว่าจะจะเป็นทางที่จะทำให้ข้อพิพาทยุติลงได้

2. ประมวลกฎหมายแพ่ง

ในส่วนของความเสียหายทางแพ่ง หรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญา ในส่วนของ การชดเชยค่าเสียหาย เมื่อคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ ประมวลกฎหมายแพ่งก็เปิดโอกาสให้มีการทำข้อตกลงเป็นหนังสือยุติข้อพิพาทได้ และมีผลบังคับได้ตามกฎหมาย ดังปรากฏตามประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 850-852

3. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 37, 38, 39 กล่าวถึงคดีที่อาจจะระงับไปได้ก่อนไปถึงศาล เป็นการเปิดโอกาสให้มีการตกลงกันในความผิดที่ยอมความได้ และความผิดลหุโทษก็ให้ชำระค่าปรับตามกฎหมาย คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาด

ความผิดอันยอมความได้ ซึ่งพนักงานสอบสวนสามารถไต่ถามได้

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญานั้น ความผิดที่พนักงานสอบสวน สามารถไต่ถามได้ และเป็นผลให้คดียุติได้ในชั้นพนักงานสอบสวน เป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ว่าให้เป็นคดีอันยอมความได้ พอดีประมวลได้ดังนี้

ความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1. การเอาชื่อ รูป รอยประติษฐ์ หรือข้อความใด ๆ ในการประกอบการค้าของผู้อื่นมาใช้ หรือทำให้ปรากฏที่สินค้า หีบ ห่อ วัตถุที่ใช้หุ้มห่อ แจ้งความรายการแสดงราคา จดหมายเกี่ยวกับการค้าหรือสิ่งอื่นทำนองเดียวกัน เพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้าหรือการค้าของผู้อื่นนั้น หรือเลียนป้าย หรือสิ่งอื่นทำนองเดียวกันจนประชาชนน่าจะหลงเชื่อว่าเป็นสินค้า หรือการค้าของตนเป็นสถานที่ทำการของผู้อื่นที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง หรือไขขาวแพร่กระจาย ซึ่งข้อความเท็จเพื่อให้เสียความเชื่อถือในสถานที่ การค้าสินค้า อุตสาหกรรมหรือพาณิชย์การของผู้หนึ่งผู้ใด โดยมุ่งประโยชน์แก่การค้าของตน (มาตรา 272 (1) (2) (3))

2. ช่มชู้้นกระทำชำเราผู้อื่น โดยชู้้ญด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยผู้อื่นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้เข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น หรือกระทำอนาจารบุคคลอายุกว่าสิบสามปี โดยชู้้ญด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยบุคคลนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้บุคคลนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น ความผิดดังกล่าวนี้มีได้เกิดต่อหน้าธารกำนัล ไม่เป็นเหตุให้ผู้ถูกระทำรับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย หรือมิได้เป็นการกระทำแก่ผู้สืบสันดาน ศิษย์ซึ่งอยู่ในความดูแล ผู้อยู่ในความควบคุมตามหน้าที่ราชการ หรือผู้อยู่ในความปกครองพิทักษ์หรือในความอนุบาล (มาตรา 276 วรรคแรก)

3. การพาหญิงไปเพื่อการอนาจาร โดยใช้อุบายหลอกลวง ชู้้ญ ใช้กำลังประทุษร้าย ใช้อำนาจครอบงำผิดครรลองธรรม หรือใช้วิธีการช่มชู้้นใจด้วยวิธีการอื่นใด หรือซ่อนเร้นหญิงซึ่งเป็น ผู้ลักพาไป (มาตรา 285)

4. การช่มชู้้นใจผู้อื่นให้กระทำการใด ไม่กระทำการใด หรือจ่ายอมสิ่งใด โดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของผู้ถูกช่มชู้้นใจนั่นเอง หรือของผู้อื่น หรือโดยใช้กำลังประทุษร้ายจนผู้ถูกช่มชู้้นใจกระทำการตามนั้น ไม่กระทำการนั้นหรือยอมจ่ายอมต่อสิ่งนั้น (มาตรา 309 วรรคแรก)

5. การหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่น หรือกระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 310 วรรคแรก)

6. การกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกหน่วงเหนี่ยว ถูกกักขัง หรือต้องปราศจากเสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 311 วรรคแรก)

7. การเปิดผนึกหรือเอาจดหมาย โทรเลขหรือโทรสารใด ซึ่งปิดผนึกของผู้อื่นไป เพื่อล่องรู้ข้อความก็ดี เพื่อนำข้อความในจดหมาย โทรเลข หรือเอกสารเช่นนั้นออกเปิดเผยก็ดี ถ้าการกระทำนั้นน่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด (มาตรา 322)

8. การล่องรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่น โดยเหตุที่เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่โดยเหตุที่ประกอบอาชีพเป็นแพทย์ เภสัชกร คนจำหน่ายยา นางผดุงครรภ์ พยาบาล นักบวช หมอ

ความทนายความหรือผู้สอบบัญชี หรือโดยมูลเหตุที่เป็นผู้ช่วยในการประกอบอาชีพนั้น แล้วเปิดเผยความลับนั้นในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ผู้รับการศึกษาอบรมในอาชีวดังกล่าวในวรรคแรกเปิดเผยความลับของผู้อื่น อันตนได้ล่วงรู้หรือได้มาในการศึกษาอบรมนั้น ในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด (มาตรา 323)

9. การล่วงรู้หรือได้มาซึ่งความลับของผู้อื่นเกี่ยวกับอุตสาหกรรม การค้นพบ หรือการนิมิตในวิทยาศาสตร์ อันเนื่องมาจากตำแหน่งหน้าที่วิชาชีพหรืออาชีพอันเป็นที่ไว้วางใจ เปิดเผยหรือใช้ความลับนั้น เพื่อประโยชน์ตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา 324)

10. การทุจริตหลอกลวงผู้อื่น ด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังกล่าวนี้ ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สามหรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สามทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ (มาตรา 341)

11. การกระทำความผิดฐานฉ้อโกง โดยผู้กระทำความผิดตนเป็นคนอื่น หรืออาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกลวงเป็นเด็ก หรืออาศัยความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง (มาตรา 342)

12. การกระทำโดยทุจริต หลอกลวงบุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปให้ประกอบการงานอย่างใด ๆ ให้แก่ตนหรือให้แก่บุคคลที่สามโดยจะไม่ใช่ค่าแรงงานหรือค่าจ้างแก่บุคคลเหล่านั้น หรือโดยจะใช้ค่าแรงงานหรือค่าจ้างแก่บุคคลเหล่านั้นต่ำกว่าที่ตกลงกัน (มาตรา 344)

13. การสั่งซื้อหรือบริโภคอาหารหรือเครื่องดื่ม หรือเข้าอยู่ในโรงแรม โดยรู้ว่าตนไม่สามารถชำระเงินค่าอาหาร เครื่องดื่ม หรือค่าอยู่ในโรงแรมนั้น (มาตรา 245)

14. การเอาทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นของตนเองหรือของบุคคลที่สาม ชักจูงผู้หนึ่งผู้ใดให้จำหน่ายโดยเสียเปรียบซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยเหตุที่ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ หรือเป็นเด็กเบาปัญญา และไม่สามารถเข้าใจตามสมควรซึ่งสาระสำคัญแห่งการกระทำของตน จนผู้ถูกชักจูงจำหน่าย ซึ่งทรัพย์สินนั้น (มาตรา 346)

15. การหาประโยชน์ให้ตนเองหรือผู้อื่น จากการประกันวินาศภัย แก่งลังทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุที่เอาประกันภัย (มาตรา 347)

16. การเอาไปเสีย ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่งทรัพย์สินตนจำนำไว้แก่ผู้อื่น ถ้าได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้รับจำนำ (มาตรา 349)

17. การกระทำเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ของตนหรือของผู้อื่นได้รับการชำระหนี้ทั้งหมด หรือแต่บางส่วน ซึ่งได้ใช้หรือจะใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลให้ชำระหนี้ โดยย้ายไปเสีย ซ่อนเร้น หรือโอนไปให้ผู้อื่นซึ่งทรัพย์สิน แก่งลังให้ตนเองเป็นหนี้จำนวนใดอันไม่เป็นความจริง (มาตรา 250)

18. การครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่น หรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เบียดบังเอาทรัพย์สินนั้นไปเป็นของตนเองหรือบุคคลที่สามโดยทุจริต หรือครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่น เพราะมีผู้ส่งมอบให้โดยสำคัญผิดไปด้วยประการใด ๆ หรือเป็นทรัพย์สินหายซึ่งผู้กระทำความผิดเก็บไว้ (มาตรา 352)

19. การกระทำความผิดหน้าที่ของตนด้วยประการใด ๆ โดยทุจริตจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ในกรณีที่ได้รับมอบหมายให้จัดการทรัพย์สินของผู้นั้น หรือทรัพย์สินซึ่งผู้หนึ่งเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย (มาตรา 353)

20. การกระทำความผิดตามข้อ 18, 19 ในฐานะที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้จัดการทรัพย์สินของผู้อื่นตามคำสั่งของศาล หรือตามพินัยกรรม หรือในฐานะเป็นผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันย่อมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน (มาตรา 354)

21. การเก็บได้ซึ่งสิ่งสังหาริมทรัพย์อันมีค่า อันซ่อนหรือฝังไว้โดยพฤติการณ์ซึ่งไม่มีผู้ใดอ้างว่าเป็นเจ้าของได้ แล้วเบียดเบียนเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา 355)

22. การทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่น หรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย นับเป็นความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ และการกระทำนั้นอาจจะกระทำต่อเครื่องกล หรือเครื่องจักร ที่ใช้ในการประกอบกิจการ หรืออุตสาหกรรม ต่อปศุสัตว์ ยวดยาน หรือสัตว์พาหนะ ที่ใช้ในการขนส่งสาธารณะ หรือในการประกอบอาชีพกสิกรรม หรืออุตสาหกรรม หรือต่อพืช หรือพืชผลของกสิกรรม (มาตรา 358 และ มาตรา 359)

23. การเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น เพื่อถือการครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน หรือเข้าไปกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์โดยปกติสุข โดยเหตุเกิดในเวลากลางวัน ไม่มีอาวุธ และมีได้ร่วมกันกระทำความผิด (มาตรา 362)

24. การลักขโมยหรือทำลายเครื่องหมายเขตแห่งอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน เพื่อถือเอาอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นของตนเองหรือของบุคคลที่สาม (มาตรา 363)

25. การเข้าไปหรือการซ่อนตัวอยู่ในเคหสถาน อาคารเก็บรักษาทรัพย์สิน หรือสำนักงานในความครอบครองของผู้อื่น หรือไม่ยอมออกไปจากสถานที่เช่นนั้น (มาตรา 364)

26. ความผิดที่กฎหมายให้ยอมความกันได้เพราะคู่กรณีผูกพันกันด้วยความเป็นญาติ คือ

- ผู้บุพการีกระทำต่อผู้สืบสันดาน
- ผู้สืบสันดานกระทำต่อผู้บุพการี
- พี่หรือน้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกระทำต่อกัน

ทั้งสามกรณีแม้กฎหมายมิได้บัญญัติให้ยอมความกันได้ก็ถือว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ โดยจะระบุไว้ชัดเจนในตัวบท ความผิดดังกล่าวได้แก่

- ความผิดฐานลักทรัพย์
- วิ่งราวทรัพย์
- ฉ้อโกงทรัพย์ โกงเจ้าหนี้
- ฐานยักยอกทรัพย์
- รับของโจร
- ทำให้เสียทรัพย์

ความผิดตามกฎหมายอื่น ที่กฎหมายบัญญัติให้ยอมความกันได้

ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534

ความผิดตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ตามมาตรา 24 มาตรา 25 และมาตรา 26

รูปแบบและวิธีการไกล่เกลี่ย

เนื่องจากปัจจุบันนี้ยังไม่มีกฎหมายกำหนดรูปแบบ ขั้นตอน และวิธีการไกล่เกลี่ยไว้ ดังนั้น พนักงานสอบสวนแต่ละคนก็จะมีวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องมาจากคดีอาญา ในรูปแบบอย่างไม่เป็นทางการ สามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการนัดหมายให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมาพบกัน จากนั้นให้มาพูดคุยทำความเข้าใจและตกลงกันเอง โดยอาจมีผู้แทนจากทั้งสองฝ่ายมาเข้าร่วมเจรจาตกลงด้วย โดยพนักงานสอบสวน จะคอยเป็นผู้ให้ความสะดวก นัดหมายวันเวลาจัดหาสถานที่ ตลอดจนในระหว่างการไกล่เกลี่ยก็จะคอยโน้มน้าวให้ทั้งสองฝ่ายเห็นถึงข้อดีและข้อเสีย เกี่ยวกับการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม ช่วยเหลือทั้งสองฝ่ายในการเจรจาต่อรอง เพื่อให้มีการชดเชยค่าเสียหาย ซึ่งรูปแบบนี้ มักจะดำเนินการในกรณีที่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย เคยรู้จักกันมาก่อน อาจจะเป็นบุคคลในหมู่บ้านเดียวกัน หรือในครอบครัวเดียวกัน หรืออาจยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันหลังเสร็จสิ้นคดี ช่วยลดความบาดหมางในใจ พนักงานสอบสวนอาจเชิญบุคคลอื่นซึ่งเห็นว่า เป็นบุคคลที่ทั้งสองฝ่ายให้ความเคารพนับถือ หรือไว้วางใจเข้าทำการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วย เพื่อให้การไกล่เกลี่ยมีโอกาสสำเร็จได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งหากสามารถไกล่เกลี่ยทำความเข้าใจกันได้ ก็จะลงบันทึกประจำวันไว้ เพื่อเป็นการยุติคดี ข้อดีของการไกล่เกลี่ยรูปแบบนี้ คือทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้มาพบปะพูดคุยกัน และได้เห็นความเดือดร้อนของอีกฝ่ายหนึ่ง และได้ทราบข้อมูลจากพนักงานสอบสวน ที่ตรงกันความเป็นจริง ส่วนข้อเสียคือ ต้องมีการนัดหมายให้ทุกฝ่ายมาประชุมร่วมกัน ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาในการทำการตกลงกันหลายครั้ง จึงจะสามารถเจรจาตกลงกันได้ อาจทำให้เสียเวลาเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาก

2. พนักงานสอบสวนเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย โดยที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายไม่จำเป็นต้องมาพบกัน ผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือพนักงานสอบสวน จะทำการพูดคุยกับคู่กรณีที่ละฝ่ายเพื่อสอบถามถึงความต้องการว่าอยากให้มีการไกล่เกลี่ยหรือไม่ และมีเงื่อนไขอย่างไร จากนั้นเมื่อได้รับทราบความต้องการแล้ว จึงนำไปบอกกล่าวกับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง การเจรจาไกล่เกลี่ยอาจพูดคุยกันทางโทรศัพท์ก็ได้ การไกล่เกลี่ยแบบนี้ ส่วนใหญ่มักเป็นกรณีที่ทั้งสองฝ่ายไม่เคยรู้จักกันมาก่อน และเมื่อเสร็จสิ้นคดีแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องพบปะ และพึงพาอาศัยกันอีก หรือกรณีที่ไม่ต้องการจะมาพบหน้ากัน เมื่อสามารถเจรจาหรือตกลงกันได้ การชดใช้ค่าเสียหายโดยผ่านทางพนักงานสอบสวน จากนั้นฝ่ายผู้เสียหายจึงมาขอถอนคำร้องทุกข์จากพนักงานสอบสวนเอง มีข้อดีคือประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่มีข้อเสียคือคู่กรณีทั้งสองฝ่ายไม่ได้รับข้อมูลจากคู่กรณีอีกฝ่ายโดยตรง อาจถูกพนักงานสอบสวนบิดเบือนข้อเท็จจริง และเป็นช่องทางที่พนักงานสอบสวนจะหาผลประโยชน์จากการไกล่เกลี่ยคดีได้

ความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีความผิดที่ยอมความกันได้นั้น ขึ้นอยู่ประสบการณ์ และความสามารถส่วนตัวของพนักงานสอบสวน ว่ามีหลักจิตวิทยาในการโน้มน้าวชักจูงใจคู่กรณีทั้งสองฝ่ายหรือไม่ การใช้คำพูดหรืออ้างเหตุผลต่าง ๆ ก็มีผลสำคัญต่อการไกล่เกลี่ย นอกจากนั้นสาเหตุการกระทำผิด ก็เป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมากที่จะทำให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ หรือเพราะความจำเป็น หรืออารมณ์ชั่ววูบ มีโอกาสสำเร็จมากกว่าการกระทำผิดที่เกิดจากโกรธแค้น หรือบาดหมางกันมาก่อน นอกจากนั้น ประการสำคัญคือการชดใช้ค่าเสียหาย ก็มีผลให้ผู้เสียหายยอมความได้รวดเร็วขึ้น

ร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาชั้นสอบสวน พ.ศ.

ความเป็นมาของร่างพระราชบัญญัติ

ร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน พ.ศ. นี้ ถูกเสนอขึ้นมาตามแผนพัฒนากฎหมาย ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ โดยอนุกรรมการด้านการประสานงานและบริการจัดการ ได้มีมติเห็นชอบให้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้ว เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2550 โดยมีหลักการและเหตุผลให้มีพระราชบัญญัติ พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

1. เพื่อให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาได้มีโอกาสประนีประนอมยอมความกัน เกี่ยวกับความผิดอันยอมความได้ ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ และความผิดที่มี

อัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี ด้วยการกำหนดแนวทางการสมานฉันท์เพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญามาใช้

2. เพื่อให้ผู้ต้องหาได้สำนึกผิดและยินยอมปรับพฤติกรรม
3. เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและได้รับการชดเชยค่าเสียหายโดยรวดเร็วทันทีซึ่งจะเป็นผลดีแก่คู่กรณี และเป็นประโยชน์ต่อสังคม
4. เพื่อลดระยะเวลาและความยุ่งยากซับซ้อนในการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมของคู่กรณี
5. เพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล
6. เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน
7. เพื่อลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน
8. เพื่อลดงบประมาณภาครัฐ
9. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกความยุติธรรมและป้องกันอาชญากรรมเพื่อเสริมสร้างให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน กำหนดให้นายกรัฐมนตรี รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

เนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติ

ร่าง พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน พ.ศ. แบ่งออกเป็น 5 หมวด จำนวน 18 มาตรา ดังนี้

หมวดที่ 1 ความผิดที่มีการไกล่เกลี่ย มี 2 มาตรา คือ มาตรา 5 และ 6 โดยมาตรา 5 กล่าวถึงคดีอาญาที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ย ซึ่งได้แก่ความผิดอันยอมความได้ ความผิดที่กระทำโดยประมาท และความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี ซึ่งกำหนดไว้ท้ายร่างพระราชบัญญัติ ส่วนมาตรา 6 เป็นข้อห้ามที่พระราชบัญญัตินี้ห้ามมิให้ใช้บังคับคือ กรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้ร้องให้มีการไกล่เกลี่ย แต่ผู้ต้องหานั้นเคยได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษา และได้มากระทำผิดในระหว่างการรับโทษอยู่ หรือภายในระยะเวลาห้าปี นับแต่วันพ้นโทษ ยกเว้นกรณีที่ได้กระทำผิดโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ กรณีที่ผู้ต้องหาขอการกำหนดโทษ คดีที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าการสอบสวนนั้นเสร็จสิ้น และส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการแล้ว และกรณีที่คณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติ ประกาศกำหนดห้ามมิให้มีการไกล่เกลี่ย

หมวดที่ 2 คณะกรรมการไกล่เกลี่ยระดับสถานีตำรวจ มี 3 มาตรา คือ มาตรา 7-9 โดยมาตรา 9 กล่าวถึงคณะกรรมการไกล่เกลี่ยในระดับตำรวจ ซึ่งมีบุคคลต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นคณะ

กรรมการ เช่นหัวหน้าสถานีตำรวจ หัวหน้างานสอบสวน หัวหน้างานป้องกันปราบปราม ผู้แทนจากภาคประชาชน พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ รวมทั้งได้กำหนดตำแหน่งต่าง ๆ ในคณะกรรมการไต่สวนด้วย มาตราที่ 8 กล่าวถึงอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการไต่สวน ส่วนมาตรา 9 เป็นการกล่าวถึงอำนาจและหน้าที่ ของคณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติ ในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ขั้นตอนและแนวทางปฏิบัติในการไต่สวนข้อพิพาทตามพระราชบัญญัตินี้ และออกระเบียบว่าด้วยการประชุม การดำเนินการของคณะกรรมการ และอนุกรรมการ

หมวดที่ 3 กระบวนการขั้นตอนในการไต่สวน มี 7 มาตรา ประกอบด้วย มาตรา 10-16 กล่าวคือ มาตรา 10 เป็นการกำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้คู่กรณีทราบว่ามีสิทธิได้รับการไต่สวนจากคณะกรรมการ มาตรา 11 กล่าวถึงในระหว่างการไต่สวนนั้น ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวน ที่จะทำการสอบสวนต่อไปจนกว่าการไต่สวนจะสำเร็จ และคู่กรณีได้ปฏิบัติตามข้อตกลงแล้ว มาตรา 12 กำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคู่กรณี และผู้เสียหายที่จะทำการไต่สวน เสนอต่อคณะกรรมการภายใน 7 วัน มาตรา 13 กำหนดให้คดีที่อยู่ในระหว่างการไต่สวน ซึ่งเป็นคดีที่อยู่ในศาลแขวง ไม่ต้องนำทนายความมาฟ้อง และการคัดฟ้องตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาบังคับใช้ มาตรา 14 กล่าวถึงการแต่งตั้งอนุกรรมการเป็นผู้ทำการไต่สวน และการอนุญาตให้บุคคลที่คู่กรณีร้องขอเข้าร่วมในการไต่สวนด้วย และกล่าวถึงระยะเวลาในการไต่สวน มาตรา 15 เป็นการกำหนดให้คดีที่สามารถไต่สวนได้สำเร็จ และคู่กรณีปฏิบัติตามเงื่อนไขในการไต่สวน ให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องต่อมรฎบไป และมาตรา 16 เป็นข้อกำหนดให้อายุความการฟ้องคดีอาญาสะดุดหยุดลง เมื่อผู้ต้องหาให้ความยินยอมในการไต่สวน

หมวดที่ 4 ข้อตกลงและเงื่อนไขในการไต่สวน มี 1 มาตรา คือ มาตรา 17 ซึ่งได้กล่าวถึงข้อตกลง และเงื่อนไขต่าง ๆ ในการไต่สวน เช่นการให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นครั้งคราว การทำกิจกรรมบริการสังคม การฝึกหัดอาชีพ เป็นต้น

หมวดที่ 5 การไต่สวนข้อพิพาทก่อนที่จะมีการกระทำความผิด มี 1 มาตรา คือ มาตรา 18 เป็นบัญญัติให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รวบรวมข้อมูล กรณีที่มีผู้มาร้องขอต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า จะมีจะมีผู้ใดก่อเหตุร้าย ให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล หรือทรัพย์สินของผู้อื่น เพื่อยื่นเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการ

และส่วนรายการท้ายพระราชบัญญัติ ซึ่งกำหนดลักษณะความผิดที่มีโทษจำคุกเกินห้าปี ที่สามารถจัดให้มีการไต่สวนได้ตาม พระราชบัญญัตินี้ เช่นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา เกี่ยวกับการปลอมแปลงเอกสาร ความผิดเกี่ยวกับการค้า ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง แนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน จากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น มีงานวิจัยที่สามารถนำมาศึกษาได้ดังนี้

วิยะดา วัจวรรณรัตน์ (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง วิธีดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ พบว่าปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในการบังคับใช้กฎหมายอาญา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเหมือน ๆ กันในทุกประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอย่างประเทศที่เจริญแล้ว ทางออกอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อผ่านคลายผลกระทบอันเกิดจากความเคร่งครัดของพิธีการดำเนินคดีอย่างเต็มรูปแบบ คือ “วิธีดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ” (Informal Justice) โดยมุ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและบรรเทาความทุกข์ทรมานอันเกิดจากผลของการดำเนินคดีอย่างเต็มรูปแบบ และวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้กระทำผิดอันนำไปสู่การหลีกเลี่ยงโทษจำคุก ขณะเดียวกันก็หันมาให้ความสนใจกับสิทธิของเหยื่อหรือผู้เสียหายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดี การได้รับการเยียวยาความเสียหาย และการระงับคดีโดยสมัครใจ นอกจากนี้แล้วปัญหาอาชญากรรม ยังได้รับการพิจารณาว่าเป็นปัญหาของสังคม และเป็นภาระความรับผิดชอบร่วมกันของคนในสังคม เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมากจนไม่สามารถบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมได้หมดทุกกรณี จึงจำเป็นต้องให้อำนาจดุลพินิจแก่เจ้าพนักงานในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นก่อนฟ้อง เพื่อลดผลกระทบอันเกิดจากการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม โดยคำนึงถึงความจำเป็นในการนำคดีเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรม และวิธีการดังกล่าวยังเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารกระบวนการยุติธรรม ที่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีได้โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการยุติธรรมอย่างเต็มรูปแบบ เมื่อคำนึงถึงภาระความรับผิดชอบตามวิธีการที่กล่าวมาแล้วนี้ หลายประเทศมีความเห็นตรงกันว่า องค์การที่มีความเหมาะสม และควรเข้ามารับบทบาทหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความเป็นธรรม ในชั้นก่อนฟ้องคือ อัยการ และเพื่อไม่ให้อำนาจดุลพินิจกลายเป็นอำนาจอำเภอใจ จึงมีการพยายามวางมาตรการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และสามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการยุติธรรมไทยก็ประสบปัญหา ในการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมเช่นเดียวกัน แม้ระบบกฎหมายไทยจะเปิดช่องให้มีการใช้วิธีดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ

อยู่บ้าง เช่น การให้อำนาจผู้เสียหายยอมความในคดีความผิดอันยอมความได้ และให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจไม่ดำเนินคดี ด้วยการเปรียบเทียบปรับในชั้นพนักงานสอบสวน หรือการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ตลอดจนการควบคุมอาชญากรรมโดยหลักเล็งโทษจำคุกตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่ายังมีข้อจำกัดอยู่ เพราะบทบัญญัติความผิดอันยอมความได้ซึ่งมีอยู่น้อย และไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของประชาชน ทำให้หลายครั้งที่คู่ความที่ตกลงกันได้แล้วแต่กลับไม่มีผลเป็นการระงับคดีตามกฎหมาย

สุภัทรา กรอุไร (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประណอมข้อพิพาททางอาญา พบว่าเพื่อให้การประណอมข้อพิพาททางอาญาเป็นกระบวนการที่สร้างความสงบสุขให้กับสังคม และเป็นประโยชน์กับคู่กรณีพิพาทอย่างแท้จริง รัฐควรที่จะต้องกำหนดขอบเขต ขั้นตอน และกระบวนการประណอมข้อพิพาทอย่างแท้จริง รัฐควรที่จะต้องกำหนดขอบเขต ขั้นตอน และกระบวนการประណอมข้อพิพาทให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งผลจากการศึกษาได้ข้อสรุป ดังนี้

1) กำหนดรูปแบบ ขององค์การประណอมข้อพิพาทให้เป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ ที่มีหน้าที่ในการประណอมข้อพิพาททางอาญาโดยตรง

2) กำหนดประเภทคดีความผิดที่สามารถเข้าสู่กระบวนการประណอมข้อพิพาทโดยเพิ่มขอบเขตของความผิดประเภทยอมความได้ และให้เป็นดุลพินิจของอัยการสูงสุดในการคัดเลือกคดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินที่ไม่มีผลกระทบต่อสาธารณะชน ให้เข้าสู่กระบวนการนี้ได้ด้วย และเพื่อให้ระบบประណอมข้อพิพาททางอาญา สามารถบรรลุถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการสร้างกระบวนการดังกล่าวขึ้นมาเพื่อพัฒนาระบบงานยุติธรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรที่จะกำหนดให้คดีประเภทความผิดอันยอมความได้ต้องเข้าสู่กระบวนการประណอมข้อพิพาทก่อน กรณีหากไม่สามารถประណอมข้อพิพาทได้ จึงให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ซึ่งในการนี้ หนังสือรับรองผลการประណอมข้อพิพาทจะเป็นเงื่อนไขประการสำคัญ ของการดำเนินคดีตามกฎหมาย สำหรับคดีความผิดอันยอมความได้

3) กำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคล ในการเสนอข้อพิพาททางอาญาเข้าสู่กระบวนการประណอมข้อพิพาททางอาญา โดยในความผิดอันยอมความได้ให้เป็นสิทธิของคู่กรณีพิพาททั้งสองฝ่าย ที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย นอกจากนี้ยังให้เป็นหน้าที่ขององค์การในกระบวนการยุติธรรมที่พบว่าคดีข้อพิพาทประเภทดังกล่าว ได้เข้ามาสู่กระบวนการในชั้นพิจารณาของตนโดยที่ยังไม่ปรากฏว่าได้นำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการประណอมข้อพิพาทมาก่อน และสำหรับความผิดอาญาต่อแผ่นดินให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะใช้ดุลพินิจตามที่ได้พิจารณาเห็นสมควร

4) กำหนดโครงสร้างและขั้นตอนของกระบวนการประណอมข้อพิพาททางอาญาเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย โดยเฉพาะการคัดเลือกผู้ทำหน้าที่ประណอมข้อพิพาททางอาญาที่ต้องใช้วิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถทั้งในทางกฎหมายและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานประណอมข้อพิพาท นอกจากนี้ยังต้องสร้างกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงและขั้นตอน ระยะเวลาในการประណอมข้อพิพาทเพื่อมิให้มีการใช้ประโยชน์จากระยะเวลาในการประណอมข้อพิพาทมาเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยไม่เป็นธรรม และกำหนดให้ผลของการประណอมข้อพิพาทมีผลที่บังคับได้โดยไม่จำเป็นต้องมาฟ้องร้องบังคับคดีกันใหม่

บรรหาร ชลสินธุ์ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาทัศนะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ต่อการจัดตั้งโครงการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำผิด และเหยื่ออาชญากรรม พบว่าบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเห็นด้วยกับหลักการในกระบวนการไกล่เกลี่ย ในการที่จะให้ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมได้มาพบกัน โดยเป็นการชดเชยแก่เหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการกระทำผิดโดยประมาทไม่ควรนำผู้กระทำผิดมาลงโทษโดยการจำคุก เห็นสมควรให้ผู้กระทำผิดชดเชยค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมแทนการจำคุก และเห็นด้วยในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดการกับอาชญากรรม

สำหรับการไกล่เกลี่ย กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยว่าควรให้มีการปรับปรุงกฎหมาย เพื่อเอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมให้มากขึ้น การไกล่เกลี่ยควรกระทำในคดีที่ผู้กระทำผิดกระทำผิดครั้งแรก และต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายโดยไม่มีการบังคับ ควรมีหน่วยงานกลางที่รัฐจัดการให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยว่าควรให้ทั้งสองฝ่ายได้มีการพูดคุยกัน เพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยมีบุคคลที่สาม เป็นผู้ช่วยในการไกล่เกลี่ยเมื่อมีคดีเกิดขึ้น ควรมีการแนะนำโครงการไกล่เกลี่ยตั้งแต่ขั้นสอบสวน และทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี

ในด้านบุคลากรกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการไกล่เกลี่ยควรมีทุกขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม โดยตั้งหน่วยงานไกล่เกลี่ยขึ้นมาเพื่อรับหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะ และควรให้ความรู้แก่บุคลากร ในกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากโครงการไกล่เกลี่ยในประเทศไทย ยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนและชัดเจน

ควรให้ความรู้แก่ประชาชนในการไกล่เกลี่ย เพื่อจะได้รักษาสติของตนเองและไม่เป็นผลเสียแก่ผู้อื่น ควรนำโครงการไกล่เกลี่ยเข้ามาใช้ในประเทศไทยอย่างจริงจัง เพื่อหลีกเลี่ยงการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อจะได้ไม่เสียงบประมาณแผ่นดิน และคดีจะไม่เข้าสู่ศาลมากเกินไป กบทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาหนักโชนล้นคุก อีกควรส่งเสริมการไกล่เกลี่ยเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุ

ประสงค์การลงโทษในการแก้ไขฟื้นฟูอย่างแท้จริง กับทั้งให้มีการศึกษารูปแบบคดี หลักการ และวิธีการ ที่เหมาะสมในการจัดตั้งโครงการไกล่เกลี่ยว่าคดีประเภทใดควรได้รับการไกล่เกลี่ย และควรได้รับการไกล่เกลี่ยโดยวิธีใด

สมเกียรติ แพทย์คุณ (2548, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการประนอมข้อพิพาทในชั้นการดำเนินการของพนักงานอัยการ ซึ่งการศึกษาพบว่า

1. วิธีดำเนินการประนอมข้อพิพาทในชั้นการดำเนินการ ของพนักงานอัยการต้องทำตามระเบียบข้อบังคับ ของสำนักงานอัยการสูงสุดจะกระทำนอกกรอบมิได้ แบ่งออกเป็นสามขั้นตอนดังนี้

1.1 ดำเนินการรวบรวมข้อมูลข้อพิพาทของคู่พิพาทผู้ยื่นคำขอ ในวันยื่นคำขอ

1.2 นัดคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งมาทราบข้อมูลความต้องการดังกล่าว และรวบรวมข้อมูลความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง

1.3. นัดพร้อมและชี้ให้คู่พิพาททราบถึงสิทธิหน้าที่ ผลทางกฎหมาย ผลทางศีลธรรม กับวัฒนธรรม มีคำประนอมให้คู่พิพาททราบว่าตกลงได้หรือไม่ อย่างไร ทำบันทึกลงลายมือชื่อคู่พิพาททั้งสองฝ่าย

2. ปัจจัยที่ทำให้การประนอมประสบความสำเร็จได้แก่ ปัจจัยอัยการ ได้แก่ ทักษะคดีความสามารถ และประสบการณ์ ปัจจัยคู่พิพาทข้อมูลสารสนเทศ ปัจจัยลักษณะคดี ความร้อนแรงของอารมณ์

3. การพัฒนารูปแบบการประนอมข้อพิพาท โดยเพิ่มปรัชญาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในรูปของอัยการสมทบที่ผ่านการคัดเลือกมาจากผู้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องนั้น และได้สอบผ่านการอบรมแล้วและ สร้างเป็นคู่มือและแบบบันทึกที่มีมาตรฐาน เสนอต่ออัยการสูงสุดเพื่อนำออกไปใช้ต่อไป

วรภรณ์ บัวเฟื่อน (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พบว่าชุมชนจะทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับ และยอมความของคู่กรณีด้วยความสันติวิธี ร่วมคิดหาทางออกและยุติปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะต้องเป็นที่ยอมรับและพอใจของทุกฝ่าย โดยรูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรานั้น เป็นรูปแบบการดำเนินงานในขั้นตอนก่อนกระบวนการยุติธรรม หรืออยู่ระหว่างการดำเนินงานของเจ้าพนักงานตำรวจ อันมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการประนีประนอมยอมความ หรือหาข้อตกลงในการ ชดเชยค่าเสียหายด้วยกันเองของคู่กรณี ซึ่งในการดำเนินการไกล่เกลี่ยนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะดำเนินการไกล่เกลี่ย โดยในขั้นแรกจะให้แต่ละฝ่ายพูดระบายความรู้สึกของตนออกมา ห้ามไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งพูดแทรกขึ้นเด็ดขาด ให้รับฟังเฉย ๆ เมื่อ

แต่ละฝ่ายพูดจนครบหมดแล้ว หลังจากนั้นจึงให้ทั้งสองฝ่ายพูดคุยแลกเปลี่ยนและโต้ตอบกัน โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยรับฟัง ยั้งยั้งและส่งเสริม ให้พูดคุยตกลงกันโดยสันติวิธี ซึ่งชุมชนในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย จะไม่มีอำนาจในการคิดตัดสินใจแทน ต้องยอมรับในข้อตกลงและข้อยุติของคู่กรณี และหากคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ ชุมชนก็ต้องยอมรับในจุดจบนั้น ๆ โดยปล่อยให้ไปไปตามกระบวนการยุติธรรมขั้นตอนต่อไป ทั้งนี้ทั้งนั้นโดยทั่วไปแล้วกลุ่มประชากรส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีความคิดเห็นว่า เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนย่อมได้รับความเสียหายด้วย และการกระทำผิดนั้นไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเสมอไป โดยชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยการกระทำผิดได้ ซึ่งชุมชนควรมีตัวแทนที่จะเข้าไปไกล่เกลี่ย โดยรูปแบบการไกล่เกลี่ยนั้น ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชน จะมาพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้สึก และความสูญเสียต่อการกระทำผิดที่เกิดขึ้นให้ทุกฝ่ายได้รับฟัง เพื่อที่จะทำให้ผู้กระทำผิดได้สำนึก และยอมรับความผิดที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากตนเอง เพื่อที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่อไปในอนาคต ส่วนผู้เสียหายก็จะได้รับการชดเชย ชดเชยค่าเสียหายที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ซึ่งตัวแทนของชุมชนจะมีหน้าที่เป็นคนกลางคอยไกล่เกลี่ย และให้ความช่วยเหลือยอมรับแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย โดยไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ส่วนประเภทการกระทำผิดที่สามารถใช้การไกล่เกลี่ยเชิงสมานฉันท์ได้นั้นสามารถใช้ได้กับการกระทำผิดประเภทเล็กน้อย ที่พอจะให้โอกาสและสามารถยอมความกันได้

จากการทบทวนวรรณกรรมของผู้ศึกษาได้แนวคิดว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวนนั้น เป็นทางเลือกหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่สามารถยุติข้อพิพาททางอาญาได้โดยเร็ว โดยมีพนักงานสอบสวน หรือคณะบุคคลเป็นคณะกรรม เข้ามาร่วมเป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ย คุณสมบัติผู้ทำการไกล่เกลี่ยจะต้องมีความอดทน มีความเป็นกลาง และเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือศรัทธาของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ทำให้ได้รับประโยชน์กล่าวคือ ลดการนำคดีขึ้นสู่ศาล ประหยัดทั้งเวลา และงบประมาณภาครัฐ ทำให้เหยื่อได้รับโอกาสในการเยียวยาโดยเร็ว และหากสามารถตกลงกันได้ชั้นสอบสวน ก็เป็นผลดีต่อตัวผู้กระทำผิดที่ไม่ต้องมีประวัติการต้องหาคดีอาญาติดตัว ทำให้ทุกฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ข้อพิจารณาในการไกล่เกลี่ยคดีจะต้องคำนึงถึงอัตราโทษ ความรุนแรงของพฤติกรรมที่ได้กระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี การไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคมส่วนรวม การยอมรับของชุมชน การรู้สึกยอมรับความผิด และการชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย ซึ่งในปัจจุบันรูปแบบ วิธีการในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นก่อนพิจารณาคดีนั้น ยังไม่มีรูปแบบและวิธีการที่ชัดเจนแน่นอน ความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งส่วนมากผู้ทำการไกล่เกลี่ยเบื้องต้นนั้นมักจะเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ประเภทความ

ผิดที่สามารถทำการไกล่เกลี่ยได้นั้น เป็นความผิดต่อส่วนตัว ที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นความผิดอันยอมความได้ และคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องคดีอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวน สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายแพ่ง ส่วนความผิดทางอาญา ซึ่งกฎหมายมิได้กำหนดไว้ว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ ถึงแม้ว่าจะมีการเจรจาไกล่เกลี่ยกันได้ ก็ไม่สามารถเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมได้ ยังคงต้องส่งตัวผู้กระทำผิดเหล่านั้นไปยังศาลเพื่อให้คำพิพากษา ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใด

จากร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาชั้นสอบสวน พ.ศ. มีความเป็นมาและ และหลักการ ที่สำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้ หลักการและเหตุผลให้มีพระราชบัญญัตินี้ คือเพื่อให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาได้มีโอกาสประนีประนอมยอมความกัน เกี่ยวกับความผิดอันยอมความได้ ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ และความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินห้าปี ด้วยการกำหนดแนวทางการสมานฉันท์เพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา มาใช้ เพื่อให้ผู้ต้องหาได้มีโอกาสได้สำนึกผิดและยินยอมปรับพฤติกรรมเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและได้รับการชดเชยค่าเสียหายโดยรวมเร็วทันที่ ซึ่งจะเป็นผลดีแก่คู่กรณี และเป็นประโยชน์ต่อสังคม ลดระยะเวลาและความยุ่งยากซับซ้อนในการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมของคู่กรณี ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ทางสังคม คือเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดการทุจริตของเจ้าพนักงาน ลดงบประมาณภาครัฐ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความยุติธรรม และป้องกันอาชญากรรมเพื่อเสริมสร้าง ให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งยังไม่มีผลบังคับใช้

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงกำหนดตัวแปร และสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้งนี้ โดยจะทำการศึกษาระดับทัศนะ ของพนักงานสอบสวน ที่มีต่อร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน พ.ศ. และหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภูมิหลังของพนักงานสอบสวน กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้แก่เพศ อายุ การศึกษา ยศ ตำแหน่ง รายได้ สถานภาพสมรส ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่สอบสวน และปริมาณคดีที่รับผิดชอบเฉลี่ยต่อปี กับทัศนะต่อร่างพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นสอบสวน พ.ศ. ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ ซึ่งสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการทำการวิจัยดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรต้น/เหตุ

ตัวแปรตาม/ผล

